

VAMMAISEN MAAHANMUUTTAJAN PALVELUOPAS

Hilma
vammaisten maahanmuuttajien tukikeskus

VAMMAISFOORUMI)
Vammaisjärjestöjen yhteinen ääni

VAMMAISEN MAAHANMUUTTAJAN PALVELUOPAS

Alkuperäisteksti: Yodit Melaku 2004

Päivitetty teksti: Vammaisten maahanmuuttajien tukikeskus Hilma 2013

SISÄLLYSLUETTELO

ALKUSANAT	5
-----------------	---

OSA I

1	OLESKELULUPA SUOMEEN	6
2	ULKOMAALAISEN REKISTERÖINTI	7
3	SUOMEN SOSIAALITURVAN PIIRIIN PÄÄSEMINEN	7
4	KOTOUTUMISEN ENSIASKEELET	8
5	KANSALAIJUUDEN SAAMINEN HAKEMUKSESTA	9
6	MUUKALAISSPASSI JA PAKOLAISEN MATKUSTUSASIAKIRJA	9

TIIVISTELMÄ.....	10
------------------	----

OSA 2

1	KESKEISTÄ LAINSÄÄDÄNTÖÄ	11
1.1	Vammaispalvelulaki ja -asetus	11
1.2	Kehitysvammalaki	11
1.3	Hallintolaki	12
1.4	Yhdenvertaisuuslaki	12
1.5	Potilas- ja asiakaslaki	12
1.6	Sosiaalihuollon asiakaslaki.....	12
1.7	Kotoutumislaki	12

2	SUUNNITELMAT YHTEISTYÖSSÄ VIRANOMAISTEN KANSSA	13
2.1	Palvelusuunnitelma	13
2.2	Kuntoutussuunnitelma	13
2.3	Kotoutumissuunnitelma	13

3	VIRANOMAISET JA MUUT TOIMIJAT	14
3.1	Kela	14
3.2	Kuntien sosiaalipalvelut.....	14
3.3	Mielenterveyspalvelut.....	14
3.4	Vammaisasiamies.....	15

3.5	Potilasasiamies	15
3.6	Sosiaaliasiamies.....	15
3.7	Vähemmistövaltuutettu	15
3.8	Lapsiasiavaltuutettu.....	15
3.9	Järjestöt.....	15
3.10	Vakuutusyhtiöt	16

4	PALVELUJEN HAKEMINEN JA MUUTOKSENHAKU ...	16
4.1	Hakeminen ja päätöksenteko	16
4.2	Muutoksenhaku	16
4.3	Salassapito- ja vaitiolovelvollisuus	17

5	TALOUDELLISET TUET	17
5.1	Vammaisetuudet	17
5.1.1	<i>16 vuotta täyttäneen vammaistuki</i>	<i>17</i>
5.1.2	<i>Eläkettä saavan hoitotuki</i>	<i>18</i>
5.1.3	<i>Alle 16-vuotiaan vammaistuki.....</i>	<i>18</i>
5.2	Kuntoutusraha	19
5.3	Sairauspäiväraha	19
5.4	Vaatetus- ja ravitsemustuki.....	19
5.5	Asumistuki	19
5.5.1	<i>Yleinen asumistuki</i>	<i>19</i>
5.5.2	<i>Eläkkeensaajien asumistuki</i>	<i>20</i>
5.6	Toimeentulotuki	20
5.7	Kotoutumistuki	20
5.8	Sosiaaliset luotot	20
5.9	Invalidivähennys verotuksessa.....	20

6	ELÄKKEET	21
6.1	Kuntoutustuki.....	21
6.2	Työkyvyttömyyseläke	21
6.3	Vanhuuseläke	21
6.4	Takuueläke	21
6.5	Eläkkeensaajan lapsikorotus.....	22

7	ASUMINEN	22
7.1	Asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet	22
7.2	Asunnon muutostyöt.....	22
7.3	Palveluasuminen	23

8	LIKKUMINEN	23	12.4	Ammatillinen erityisopetus	31
8.1	Kuljetuspalvelut	23	12.5	Koulumatkakustannukset	32
8.2	Oma auto	24	12.6	Taloudellinen tuki opiskeluun.....	32
8.2.1	Autokoulu ja ajokortti	24	12.6.1	Opintotuki	32
8.2.2	Tuki auton hankintaan	24	12.6.2	Asumislisä opiskelijalle	32
8.2.3	Vammaisen pysäköintilupa	24	12.6.3	Opintolaina	32
8.2.4	Autoveron palautus	24	12.6.4	Aikuiskoulutustuki	33
8.2.5	Vapautus ajoneuvoverosta	25	12.6.5	Ammatillinen kuntoutus ja kuntoutusraha.....	33
8.2.6	Auton muutostyöt	25	12.6.6	Apurahat ja stipendit.....	33
8.3	Alennukset eri liikennevälineissä.....	25	13	TYÖ	34
8.3.1	Alennukset kotimaanlennoilla.....	25	13.1	Työ- ja elinkeinotoimiston palvelut.....	34
8.3.2	Alennukset junamatkoilla ja linja-autossa.....	25	13.1.1	Työvoimakoulutus.....	34
8.3.3	Alennukset kunnallisilta liikennelaitoksilta ja muilta liikennöitsijöiltä	25	13.1.2	Ammatillinen kuntoutus	34
8.4	Liikkumistaidonohjaus	25	13.1.3	Kuntouttava työtoiminta	34
9	AVUSTAJAPALVELUT	26	13.2	Eläkkeen lepäämään jättäminen	35
9.1	Henkilökohtainen apu	26	14	PERHE	35
9.2	Opaskoira	27	14.1	Päivähoito ja kotihoidontuki	35
9.3	Avustajakoira	27	14.1.1	Lasten päivähoito	35
10	TULKKAUSPALVELUT	27	14.1.2	Kotihoidon tuki	35
10.1	Maahanmuuttajat.....	27	14.2	Kotipalvelu	36
10.2	Kuulovammaiset, kuulonäkövammaiset sekä puhevammaiset	27	14.3	Omaishoidon tuki.....	36
11	TERVEYDENHOITO, KUNTOUTUS JA APUVÄLINEET	28	14.4	Perhe- ja parisuhdeneuvonta	36
11.1	Lääkkeet.....	28	14.4.1	Kasvatus- ja perheneuvonta.....	36
11.2	Terveystieteiden maksut ja maksukatto	28	14.4.2	Pari- ja perheterapia	36
11.3	Kuntoutus	29	14.5	Seksuaalineuvonta	37
11.3.1	Sopeutumisvalmennus	29	14.6	Perhetyö	37
11.3.2	Kuntoutuksen matkakustannukset	30	15	VAPAA-AIKA	37
11.4	Apuvälineet.....	30	15.1	Harrastus- ja vapaa-ajan välineet.....	37
12	OPISKELU	31	15.2	Erytisryhmien liikunta.....	37
12.1	Suomen kielen opiskelu	31	15.3	Kulttuuripalvelut.....	38
12.2	Ammatinvalinta ja urasuunnittelu	31	15.4	Lomat	38
12.3	Henkilökohtainen avustaja	31	15.5	Tukihenkilötoiminta.....	38
			16	YHTEYSTIETOJA	39
				LÄHTEET	41

ALKUSANAT

Suomen perustuslakiin on kirjattu jokaiselle kuuluvat perusoikeudet. Perusoikeuksia ovat muun muassa yhdenvertaisuus, oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Perusoikeuksia ovat myös liikkumisvapaus, yksityiselämän suoja, oikeus maksuttomaan perusopetukseen ja työhön sekä oikeus omaan kieleen.

Perustuslain mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa asettaa eri asemaan terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella ilman hyväksyttävää perustetta.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus tuli kansainvälisesti voimaan toukokuussa 2006. Yleissopimuksessa vammaisten oikeuksia käsitellään ihmisoikeuskysymyksenä, jota tulee tukea lainsäädännöllä. Yleissopimuksen tavoitteena on korostaa vammaisten henkilöiden subjektiivisia oikeuksia.

Vammaisten ihmisten yhdenvertaisuutta pyritään Suomessa edistämään useilla laeilla, erilaisilla palveluilla ja tukimuodoilla. Tavoitteena on, että vammaiset ihmiset voivat elää mahdollisimman aktiivista elämää: käydä töissä, opiskella, harrastaa ja osallistua yhteiskunnan toimintaan.

Vammaisen maahanmuuttajan palveluopas on tarkoitettu perusoppaaksi vammaisille maahanmuuttajille, heidän läheisilleen sekä heidän kanssaan työskenteleville. Oppaassa on perustietoa niistä palveluista, oikeuksista, velvollisuuksista ja mahdollisuuksista, jotka tukevat itsenäistä ja aktiivista elämää Suomessa.

Vuoden 2013 päivitetystä oppaasta on kaksi osaa.

Opas on alun perin ilmestynyt vuonna 2004. Sen lähtökohtana on ollut kuvata niitä palveluita, etuuksia ja muita tukitoimia, joita on tarjolla Suomessa vakituisesti asuvalle vammaiselle maahanmuuttajalle, jolla on Suomessa kotikunta ja joka kuuluu Suomen sosiaaliturvajärjestelmän piiriin.

Tukikeskus Hilman käytännön asiakastyön ja sidosryhmiltä saadun palautteen perusteella tähän vuoden 2013 päivitettyyn versioon on lisätty kokonaan uusi osa, osa I, jossa käsitellään maahanmuuttoon liittyviä asioita, kuten oleskeluluvan saamisen ja Suomen sosiaaliturvaan pääsyn edellytyksiä. Aiempi palveluoppaan sisältö päivitettyinä löytyy osasta II.

OSA I

1 OLESKELULUPA SUOMEEN

Suomessa muuten kuin tilapäisesti ja lyhytaikaisesti oleskelevalla ulkomaan kansalaisella on oltava oleskelulupa.

Oleskelulupavaatimus ei kuitenkaan koske Pohjoismaiden, EU-maiden, Sveitsin, tai Liechtensteinin kansalaisia. Näiden maiden kansalaiset saavat vapaasti opiskella, tehdä töitä ja toimia yrittäjänä Suomessa. Heidän pitää kuitenkin rekisteröidä oleskelunsa Suomessa, jos se kestää yli määrätyn ajan (ks. Ulkomaalaisen rekisteröinti).

Oleskelulupaa on yleensä haettava jo ennen kuin tulee Suomeen. Oleskelulupaa voi hakea lähtömaassa sijaitsevasta Suomen edustustosta. Ensimmäisen määräaikaisen oleskeluluvan myöntämisestä päättää Maahanmuuttovirasto.

Oleskeluluvan saamisen edellytyksenä on perusteltu syy muuttaa Suomeen. Suomeen voi saada oleskeluluvan esimerkiksi jollakin seuraavista perusteista: työ, elinkeinon harjoittaminen, opiskelu, perheside (perheenjäsen asuu Suomessa), paluumuutto tai suomalainen syntyperä.

Lisäksi oleskeluluvan saaminen edellyttää, että pystyy itse huolehtimaan toimeentulostaan Suomessa. Oleskeluluvat ovat yleensä maksullisia.

Oleskeluluvan voi saada myös kansainvälisen suojelun perusteella (turvapaikka, toissijainen suojelu ja humanitaarinen suojelu). Kansainvälisen suojelun perusteella oleskelulupaa Suomesta voi hakea vasta Suomen valtion alueelle saavuttuaan. Päätöksen oleskeluluvan myöntämisestä tekee Maahanmuuttovirasto.

Alle kolme kuukautta kestävään oleskeluun Suomessa ei yleensä tarvita oleskelulupaa, vaan pelkästään viisumi. Joissakin tapauksissa oleskelulupa tarvitaan myös alle kolmen kuukauden oleskeluun. Asian voi tarkistaa lähimmästä Suomen edustustosta.

Vammaisuus ei ole este oleskeluluvan saamiselle Suomeen.

Lisätietoa oleskeluluvista ja niiden myöntämisen edellytyksistä: Maahanmuuttovirasto, www.migri.fi

Lisätietoa viisumeista: Ulkoasiainministeriö, www.formin.fi

Neuvontaa ja oikeudellista apua turvapaikanhakumenettelyssä: Pakolaisneuvonta, www.pakolaisneuvonta.fi

2 ULKOMAALAISEN REKISTERÖINTI

Pohjoismaiden kansalaisten, jotka oleskelevat Suomessa pidempään kuin kuusi kuukautta, pitää rekisteröityä asuinkuntansa maistraatissa. EU-maiden, Sveitsin ja Liechtensteinin kansalaisten, jotka oleskelevat Suomessa pidempään kuin kolme kuukautta, on rekisteröitävä oleskelunsa asuinkuntansa poliisilaitoksella. Oleskeluoikeuden rekisteröinti poliisilaitoksella edellyttää lähtökohtaisesti, että henkilö pystyy huolehtimaan omasta ja perheenjäsentensä toimeentulosta Suomessa.

Kaikkien ulkomaalaisten on lain mukaan ilmoitettava Suomen väestötietojärjestelmään samat tiedot kuin Suomen kansalaistenkin, jos oleskelu Suomessa kestää vähintään vuoden. Rekisteröitäviä tietoja ovat esimerkiksi nimi, syntymäaika, kansalaisuus, osoite ja tiedot perhesuhteista. Rekisteritietoja käytetään esimerkiksi vaalien järjestämisessä, verotuksessa, terveydenhuollossa, oikeushallinnossa ja tilastoinnissa.

Rekisteröityäkseen väestötietojärjestelmään henkilön on käytävä asuinpaikkakuntansa maistraatissa henkilökohtaisesti tarvittavat asiakirjat mukanaan. Rekisteröinnin yhteydessä vakinaisesti Suomeen muuttaville henkilöille rekisteröidään kotikunta ja he saavat suomalaisen henkilötunnuksen. Maistraatti arvioi muuton vakinaisuuden tapauskohtaisesti.

Myös lyhytaikaisesti Suomessa asuva ulkomaalainen voi tietyissä tapauksissa saada henkilötunnuksen, mikäli hän tarvitsee sitä esimerkiksi työnteon takia. Hänelle ei kuitenkaan rekisteröidä kotikuntaa Suomessa eikä hänellä siten ole välttämättä samoja oikeuksia kuin Suomessa vakinaisesti asuvalla henkilöllä.

Kunnan palveluiden, kuten julkisen terveydenhuollon palveluiden ja vammaispalveluiden, saaminen edellyttää yleensä, että henkilöllä on rekisteröity kotikunta Suomessa.

Lisätietoa rekisteröinnistä ja siihen vaadittavista asiakirjoista:
Maistraatti, www.maistraatti.fi
Poliisi, www.poliisi.fi

3 SUOMEN SOSIAALITURVAN PIIRIIN PÄÄSEMINE

Jos henkilö muuttaa Suomeen vakinaisesti, hän pääsee yleensä Suomen sosiaaliturvan piiriin muuttohetkestä lähtien ja voi saada Kansaneläkelaitoksen eli Kelan etuuksia. Suomen sosiaaliturvan piiriin pääsyä on haettava joko Kelan asiointipalvelussa tai Kelan toimistossa. Kela päättää hakemuksen perusteella, pidetäänkö henkilön asumista Suomessa vakinaisena.

Vakinaiseksi asumiseksi lasketaan esimerkiksi:

- Paluumuutto. Suomalaisen syntyperän perusteella vähintään vuoden pituisen oleskeluluvan Suomeen saanut henkilö pääsee yleensä Suomen sosiaaliturvan piiriin heti maahan muutosta lähtien.
- Vähintään kahden vuoden työskentely Suomessa. Useimmissa tapauksissa Suomen sosiaaliturvan piiriin pääsee heti maahan muutosta lähtien, jos työskentelee Suomessa vähintään kaksi vuotta. Työskentelyn kesto selvitetään työsopimuksesta tai työnantajalta.

Tietyin ehdoin työntekijä voi päästä osittain Suomen sosiaaliturvan piiriin ja saada joitakin etuuksia jo neljä kuukautta ylittävän työskentelyn perusteella. Tällöin henkilön ei kuitenkaan vielä katsota asuvan vakinaisesti Suomessa, eivätkä hänen perheenjäsenensä pääse Suomen sosiaaliturvan piiriin hänen työskentelynsä perusteella.

- Avioliitto tai muu läheinen perhesuhde Suomessa vakinaisesti asuvaan henkilöön. Perheenjäseninä pidetään avio- ja avopuolisoa sekä rekisteröidyn parisuhteen osapuolta. Lisäksi perheenjäseninä pidetään alle 18-vuotiaita omia lapsia, ottolapsia ja samassa taloudessa asuvia puolison lapsia.

Oleskeluluvan tarvitsevilta henkilöiltä edellytetään lisäksi, että oleskelulupa on myönnetty vähintään vuodeksi.

Suomeen tilapäisesti muuttavalla henkilöllä ei yleensä ole oikeutta Kelan sosiaaliturvaetuuksiin. Esimerkiksi opiskelijoiden katsotaan muuttavan Suomeen vain tilapäisesti, jos muuton ainoa syy on opiskelu. Jos Suomessa oleskeluun on opiskelun lisäksi myös muita syitä, on mahdollista, että kokonaisarvioinnin perusteella henkilön katsotaan muuttaneen Suomeen vakinaisesti ja hän pääsee Suomen sosiaaliturvan piiriin.

Oikeutta Suomen sosiaaliturvaan ei ole, jos henkilö EU-lainsäädännön tai kahdenvälisen sosiaaliturvasopimuksen perusteella saa etuuksia jostakin toisesta maasta tai kuuluu muuten jonkin toisen maan sosiaaliturvan piiriin. Tilapäisesti toisesta EU-maasta, Norjasta, Liechtensteinista, Islannista tai Sveitsistä Suomeen muuttavalla henkilöllä on oikeus välttämättömään sairaanhoitoon eurooppalaisella sairaanhoitokortilla.

Suomesta turvapaikkaa hakeva henkilö ei turvapaikkahakemuksen käsittelyaikana kuulu Suomen sosiaaliturvan piiriin. Turvapaikanhakijoilla on kuitenkin lain mukaan oikeus välttämättömiin sosiaali- ja terveyspalveluihin, ja turvapaikanhakijalapsilla on samat oikeudet kuin suomalaisilla lapsilla. Vastaanottokeskukset huolehtivat turvapaikanhakijoiden palvelujen järjestämisestä.

Jos henkilö saa Suomesta oleskeluluvan kansainvälisen suojelun perusteella, hän pääsee Suomen sosiaaliturvan piiriin, mikäli voidaan osoittaa, että hänen tarkoituksenaan on jäädä Suomeen vakinaisesti asumaan. Oleskeluluvan on oltava voimassa ainakin vuoden. Tilapäisen suojelun tarpeen perusteella oleskeluluvan saaneen henkilön ei kuitenkaan katsota muuttavan vakinaisesti Suomeen eikä hän pääse Suomen sosiaaliturvan piiriin.

Kiintiöpakolaiset pääsevät Suomen sosiaaliturvan piiriin heti muuttohetkestä lähtien.

Jos henkilön ei maahan tullessaan ole katsottu muuttavan Suomeen vakinaisesti asumaan, mutta edellytykset asumisen vakinaisuudelle täyttyvät myöhemmin, hänen on mahdollista päästä Suomen sosiaaliturvan piiriin siitä hetkestä lähtien, kun edellytykset täyttyvät.

Lisätietoa Suomen sosiaaliturvan piiriin hakemisesta ja pääsemisestä: Kela, www.kela.fi

4 KOTOUTUMISEN ENSIASKELEET

Suomeen vakinaisesti muuttava henkilö voi hakea yhteiskunnalta palveluita, jotka auttavat häntä kotoutumaan eli pärjäämään itsenäisesti suomalaisessa yhteiskunnassa. Vammaisella henkilöllä ja hänen perheenjäsenillään on sama oikeus kotoutumiseen kuin kaikilla muillakin.

Alkuvaiheen palveluita ovat

- perustieto Suomesta ja kotikunnasta,
- neuvonta ja ohjaus,
- alkukartoitus,
- kotoutumissuunnitelma ja
- kotoutumiskoulutus.

Alkukartoitusta voi pyytää työ- ja elinkeinotoimistosta (TE-toimisto) tai kotikunnan sosiaalitoimistosta. Jos henkilön tarkoituksena on hakeutua työelämään, alkukartoitusta pyydetään lähtökohtaisesti TE-toimistosta.

Alkukartoitus tarkoittaa viranomaisen kanssa käytävää keskustelua, jossa selvitetään henkilön kokonaistilanne ja sen mukainen palveluntarve. Alkukartoitus voi sisältää esimerkiksi kielitaidon testauksen ja ammatillisen osaamisen kartoituksen. Alkukartoitukseen perustuen TE-toimisto tai kunta arvioi henkilön tarpeen yksilölliseen kotoutumissuunnitelmaan. Kaikilla maahanmuuttajilla ei ole tarvetta kotoutumissuunnitelmaan.

Kotoutumissuunnitelmassa sovitaan kotoutumiskoulutuksesta ja muista toimenpiteistä, jotka edistävät kotoutumista. Kotoutumiskoulutusta voi olla esimerkiksi osallistuminen suomen kielen kurssille tai työharjoitteluun. Oikeus kotoutumissuunnitelmaan kestää enintään kolme vuotta.

Kotoutumissuunnitelman enimmäisaikaa voidaan kuitenkin jatkaa enintään kahdella vuodella, jos suunnitelmaan kirjattujen toimenpiteiden toteuttaminen on viivästynyt esimerkiksi vamman tai sairauden vuoksi.

Lisätietoa kotoutumisen ensiaskeleista:
TE-toimistot; asuinkunnan sosiaalitoimisto

5 KANSALAIUUDEEN SAAMINEN HAKEMUKSESTA

Suomen kansalaisuuden voi hakemuksesta saada henkilö, jonka kohdalla kaikki seuraavat edellytykset toteutuvat:

- henkilöllisyys selvitetty
- täysi-ikäisyys (täyttänyt 18 vuotta)
- riittävän pitkä asuminen Suomessa
- nuhteettomuus (ei rikostaustaa)
- maksuvelvollisuudet hoidettu asianmukaisesti
- toimeentulo selvitetty
- riittävä suomen tai ruotsin kielen taito tai suomalaisen viittomakielen taito

Kansalaisuushakemus ja siihen tarvittavat liitteet toimitetaan asuinkunnan poliisin lupa-asioita käsittelevään yksikköön. Lopullisen päätöksen asiassa tekee Maahanmuuttovirasto.

Lisätietoa kansalaisuuden saamisen edellytyksistä ja kansalaisuuden hakemisesta: Maahanmuuttovirasto, www.migri.fi

6 MUUKALAISSPASSI JA PAKOLAISEN MATKUSTUSASIAKIRJA

Muukalaispassi ja pakolaisen matkustusasiakirja ovat kansallisen passin sijasta annettavia matkustusasiakirjoja, jotka eivät ole virallisia henkilöllisyystodistuksia.

Suomen viranomaiset voivat myöntää muukalaispassin tai pakolaisen matkustusasiakirjan henkilölle, jolla on oleskelulupa Suomessa mutta joka ei syystä tai toisesta voi saada kansalaisuusvaltionsa passia.

Muukalaispassin tai pakolaisen matkustusasiakirjan haltija saa palata ulkomailta Suomeen, jos sekä hänen matkustusasiakirjansa että oleskelulupansa ovat voimassa.

Ensimmäistä muukalaispassia tai pakolaisen matkustusasiakirjaa haetaan henkilökohtaisesti poliisin toimipisteessä. Sen myöntämisestä päättää Maahanmuuttovirasto.

Jos ulkomaalaisen henkilöllisyyttä ei ole pystytty varmistamaan, muukalaispassiin tai pakolaisen matkustusasiakirjaan tehdään siitä merkintä. Varmistamaton henkilöllisyys vaikeuttaa Suomessa pankkitilin avaamista ja muuta asiointia, jossa edellytetään henkilöllisyyden todistamista.

Lisätietoa muukalaispassista ja pakolaisen matkustusasiakirjasta: Maahanmuuttovirasto, www.migri.fi
Poliisi, www.poliisi.fi

Lisätietoa varmistamattomaan henkilöllisyyteen liittyvistä ongelmista: Vähemmistövaltuutetun toimisto, www.vahemmistovaltuutettu.fi

TIIVISTELMÄ

- Vammaisilla henkilöillä on Suomeen muuttaessaan ja Suomessa asuessaan pääsääntöisesti samat oikeudet ja velvollisuudet kuin muillakin.
- Suomessa muuten kuin tilapäisesti ja lyhytaikaisesti oleskelevalla ulkomaan kansalaisella on oltava oleskelulupa. Oleskeluluvan saamisen edellytyksistä on säädetty ulkomaalaislaissa (30.4.2004/301). Päätöksen ensimmäisen oleskeluluvan myöntämisestä tekee Maahanmuuttovirasto.
- Pohjoismaiden, EU-maiden, Sveitsin ja Liechtensteinin kansalaiset eivät tarvitse oleskelulupaa. Jos Pohjoismaan kansalainen oleskelee Suomessa pidempään kuin kuusi kuukautta, hänen pitää rekisteröityä asuinkuntansa maistraatissa. Jos EU-maan, Sveitsin tai Liechtenstein kansalaisen oleskelu Suomessa jatkuu pidempään kuin kolme kuukautta, hänen pitää rekisteröityä asuinkuntansa poliisilaitoksella.
- Ulkomaalaisen on ilmoitettava perustiedot itsestään ja perhesuhteistaan Suomen väestötietojärjestelmään maistraatissa, jos oleskelu Suomessa jatkuu vähintään vuoden.
- Vakinaisesti Suomeen muuttavalle henkilölle rekisteröidään Suomessa kotikunta. Kotikunnan määräytymisestä on säädetty kotikuntalaissa (11.3.1994/201). Päätöksen kotikunnan rekisteröimisestä tekee maistraatti. Rekisteröity kotikunta on yleensä edellytys kunnan sosiaali- ja terveystalvelujen, kuten vammais- ja terveyspalvelujen, saamiselle.
- Vakinaisesti Suomeen muuttava henkilö pääsee yleensä Suomen sosiaaliturvan piiriin. Asumisen vakinaisuutta osoittavista tekijöistä on säädetty laissa asumiseen perustuvan sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta (30.12.1993/1573). Päätöksen Suomen sosiaaliturvan piiriin pääsemisestä tekee Kela. Suomen sosiaaliturvan piirissä oleminen on edellytys Kelan sosiaaliturvaetuuksien saamiselle.
- Työ- ja elinkeinotoimistot ja kunnat vastaavat kotouttamistoimenpiteistä, joiden tavoitteena on, että maahan muuttanut henkilö pärjää itsenäisesti suomalaisessa yhteiskunnassa. Kotouttamistoimenpiteistä on säädetty laissa kotoutumisen edistämisestä (30.12.2010/1386). Kotouttamispalveluita ovat esimerkiksi alkukartoitus, kotoutumissuunnitelma ja kotoutumiskoulutus.
- Suomen kansalaisuuden voi hakemuksesta saada henkilö, joka täyttää kaikki kansalaisuuden saamiselle määritellyt edellytykset. Kansalaisuuden saamisen edellytyksistä on säädetty kansalaisuuslaissa (16.5.2003/359). Päätöksen kansalaisuuden myöntämisestä tekee Maahanmuuttovirasto.
- Suomen viranomaiset voivat myöntää muukalaispassin tai pakolaisen matkustusasiakirjan henkilölle, jolla on oleskelulupa Suomessa, mutta joka ei syystä tai toisesta voi saada kansalaisuusvaltionsa passia.

OSA 2

1 KESKEISTÄ LAINSÄÄDÄNTÖÄ

Vammaisia ihmisiä koskevia keskeisimpiä lakeja ovat muun muassa

- perustuslaki
- vammaispalvelulaki ja -asetus
- kehitysvammalaki
- hallintolaki
- yhdenvertaisuuslaki
- potilas- ja asiakaslaki
- sosiaalihuollon asiakaslaki
- kotoutumislaki

Lait jaetaan yleislakeihin ja erityislakeihin. Yleislaki on ensisijainen suhteessa erityislakiin eli lakien ollessa ristiriidassa noudatetaan ensisijaisesti yleislakia. Esimerkiksi sosiaalihuollon asiakaslaki on yleislaki. Erityislakeja ovat muun muassa kehitysvammalaki sekä vammaispalvelulaki. Kun palvelupäätöksiä tehdään, sovelletaan yleisesti lakia, joka on asiakkaalle edullisempi.

1.1 Vammaispalvelulaki ja -asetus

Kuntien sosiaalitoimen vammaispalveluja säätelevät vammaispalvelulaki ja -asetus.

Vammaispalvelulain tavoitteena on

- edistää vammaisten henkilöiden edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisina yhteiskunnan jäsenenä
- ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä.

Vammaispalvelulain perusteella asiakkaalla on palveluihin joko subjektiivinen tai määrärahasidonnainen oikeus. Subjektiivinen oikeus tarkoittaa sitä, että kunnalla on velvollisuus järjestää palvelu, jos asiakas täyttää laissa tai asetuksessa mainitut palvelun myöntämisedellytykset. Kunta ei voi vedota siihen, että sillä ei ole esimerkiksi riittäviä taloudellisia mahdollisuuksia palvelun järjestämiseen.

Määrärahasidonnaisuus tarkoittaa sitä, että kunnan on järjestettävä kyseistä palvelua siihen varaamiensa määrärahojen puitteissa. Jos määrärahat eivät riitä, kunta ei ole velvollinen järjestämään palvelua.

Vammaispalveluasetus määrittelee, miten vammaispalvelulaissa määrätyt palvelut toteutetaan. Vammaispalvelulaki on toissijainen laki. Jos palvelun voi saada muun järjestelmän kautta, sitä ei saa vammaispalvelulain perusteella.

1.2 Kehitysvammalaki

Kehitysvammalaissa säädetään erityishuollon antamisesta henkilöille, joiden kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi ja jotka eivät muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluita.

Erityishuollon tarkoituksena on

- edistää kehitysvammaisen suoriutumista päivittäisistä toiminnoista
- tukea hänen toimeentuloaan ja sopeutumistaan yhteiskuntaan
- turvata hänen tarvitsemansa opetus, hoito ja muu huolenpito.

1.3 Hallintolaki

Hallintolaki sisältää hyvää hallintoa koskevat perussäännökset. Lakia sovelletaan muun muassa valtion ja kunnan viranomaisiin sekä Kelaan. Asiakkaiden tulee voida luottaa siihen, että viranomainen toimii lain ja ohjeistusten mukaisesti.

Viranomaisella on velvollisuus

- kohdella asiakkaita tasapuolisesti
- käyttää toimivaltaansa vain laissa hyväksytyllä tavalla
- vastata asiakkaan asiaa koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin
- opastaa asiakas tarvittaessa oikean viranomaisen luo
- käsitellä asiakkaan asiat ilman aiheetonta viivytystä. Asiakkaalle on hänen pyynnöstään annettava arvio siitä, kuinka kauan asian käsittely kestää.

1.4 Yhdenvertaisuuslaki

Yhdenvertaisuuslain tehtävänä on

- edistää ja turvata yhdenvertaisuuden toteutumista
- tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeussuojaa.

Laki kieltää syrjinnän iän, etnisen ja kansallisen alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautuneisuuden sekä muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Yhdenvertaisuuslakia sovelletaan esimerkiksi silloin, kun on kyse ammatin harjoittamisesta, työhönotosta, työoloista, työehdoista tai koulutuksesta.

Yhdenvertaisuuslain mukaan henkilöä ei myöskään saa asettaa eri asemaan etnisen alkuperän perusteella silloin, kun on kyse sosiaali- ja terveystalvueluista, sosiaaliturvaetuuksista tai palveluiden tarjonnasta.

1.5 Potilas- ja asiakaslaki

Suomessa on voimassa laki potilaan asemasta ja oikeuksista. Laki koskee koko terveydenhuoltoa ja sosiaalihuollon laitoksissa annettavia terveydenhuollon palveluja. Laki sisältää myös potilaan hoitoon ja kohteluun sekä oikeusturvaan liittyvät periaatteet.

Potilaslain mukaan potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon.

Potilaslaki edellyttää muun muassa, että

- hoitoon tarvitaan potilaan suostumus
- potilaalle on annettava tiedot hänen terveydentilastaan, hoidon laajuudesta, riskitekijöistä ja hoidon vaihtoehdoista
- potilaalla on oikeus tarkistaa hänestä potilasasiakirjoihin merkityt tiedot ja oikaista ne
- hoitoa jonottamaan joutuville potilaille ilmoitetaan odotuksen syy ja arvioitu kesto
- hoitoon tyytymätön voi tehdä muistutuksen hoitolaitokselle
- hoitolaitoksella on oltava potilasta avustava potilasasiamies, joka antaa potilaalle tietoa tämän oikeuksista ja avustaa tarvittaessa potilasta muistutuksen, kantelun tai korvaushakemuksen teossa
- lapsipotilasta hoidettaessa lapsen mielipide pitää ottaa huomioon silloin, kun lapsi on kyllin kehittynyt sen ilmaisemaan.

Potilaslain mukaan lapsen huoltajalla ei ole oikeutta kieltää hoitoa, jota tarvitaan alaikäisen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi.

1.6 Sosiaalihuollon asiakaslaki

Laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista on määritelty ne sosiaalihuollon tehtävät ja ja sosiaalipalvelut, joista kunnan tulee huolehtia.

Sosiaalihuollon asiakaslaki edellyttää, että

- asiakkaalla on oikeus laadultaan hyvään sosiaalihoitoon ja kohteluun ilman syrjintää
- asiakas ja sosiaalihuollon työntekijä laativat yhdessä suunnitelman, jossa sovitaan, miten palvelu, hoito tai kuntoutus toteutetaan
- viranomaisen tekee päätökset kirjallisesti
- asiakkaalla on oikeus saada itseään koskevia tietoja ja velvollisuus antaa tarvittavia tietoja sosiaalihuollon järjestämiseen
- asiakas voi hakea muutosta sosiaalihoitoa koskevaan päätökseen.

Kunta on velvollinen nimeämään sosiaaliasiamiehen. Sosiaaliasiamiehen tehtävä on neuvoa asiakkaita sosiaalihuollon asiakaslain soveltamiseen liittyvissä asioissa ja tiedottaa asiakkaan oikeuksista.

1.7 Kotoutumislaki

Kotoutumislain tavoitteena on tukea ja edistää kotoutumista ja maahanmuuttajien mahdollisuutta osallistua suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Lisäksi lain tarkoituksena on edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä monikulttuurista vuorovaikutusta. Näitä edistetään toimenpiteillä, jotka tukevat yhteiskunnassa tarvittavien keskeisten tietojen ja taitojen oppimista. Lakia sovelletaan henkilöihin, joilla on ulkomaalaislaissa tarkoitettu voimassa oleva oleskelulupa.

Kotoutumisella laissa tarkoitetaan maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehittymistä, jonka tavoitteena on osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan siten, että henkilö voi samalla säilyttää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Kotouttamisella tarkoitetaan viranomaisten järjestämiä kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja voimavaroja.

2 SUUNNITELMAT YHTEISTYÖSSÄ VIRANOMAISTEN KANSSA

Viranomaisten kanssa tehtäviä kirjallisia suunnitelmia ovat vammaisen henkilön palvelusuunnitelma ja kuntoutussuunnitelma sekä maahanmuuttajan kotoutumissuunnitelma.

Kun suunnitelmia tehdään, eri ammattialojen ihmisten on hyvä tehdä yhteistyötä. Näin varmistetaan, että suunnitelmat tukevat toisiaan.

2.1 Palvelusuunnitelma

Kotikunnan tehtävänä on laatia jokaiselle vammaiselle kunnan asukkaalle palvelusuunnitelma, johon kirjataan kaikki asiakkaan tarvitsemat palvelut ja tuet. Palvelusuunnitelma kattaa asiakkaan kaikki elämänalueet.

Suunnitelma tehdään yhdessä asiakkaan ja hänen läheistensä kanssa.

Suunnitelman seurantaan varten nimetään vastuuhenkilö, joka on yleensä kunnan sosiaalityöntekijä. Palvelusuunnitelmaa muutetaan ja tarkistetaan tarpeen mukaan.

Palvelusuunnitelma on lakisääteinen.

Lisätietoa palvelusuunnitelmasta: www.sosiaaliportti.fi

2.2 Kuntoutussuunnitelma

Kuntoutussuunnitelman tarkoitus on helpottaa vammaisen henkilön asioiden kokonaisuuden hahmottamista. Suunnitelmaan kirjataan esimerkiksi tietoa asiakkaan toimintakyvystä ja hänen tarvitsemansa kuntoutuspalvelut.

Kuntoutussuunnitelman tekevät yhteistyössä kuntoutujan kanssa sosiaali- ja terveydenhuolto sekä työvoima- ja opetusviranomaiset. Tarvittaessa suunnittelussa ovat mukana kuntoutujan omaiset.

Asiakas tarvitsee kuntoutussuunnitelman esimerkiksi silloin, kun hän hakee lääkinnällistä kuntoutusta tai vaikeavammaisten kuntoutuspalveluja Kelalta.

Kuntoutussuunnitelman toteutumista seurataan ja arvioidaan. Tarvittaessa valitaan yhteyshenkilö, joka huolehtii, että tieto kulkee viranomaisten ja kuntoutujan välillä. Yhteyshenkilö huolehtii myös, että kuntoutus etenee suunnitelman mukaisesti.

2.3 Kotoutumissuunnitelma

Kotoutumislain mukaan maahanmuuttajalla on oikeus henkilökohtaiseen kotoutumissuunnitelmaan, jos hän on työtön ja hakee työtä tai jos hän saa toimeentulotukea tai sen tarve ilmenee alkukartoituksessa. Kotoutumissuunnitelma perustuu alkukartoitukseen, joka tehdään maahanmuuton alkuvaiheessa työttömille työnhakijoille, toimeentulotuen saajille ja sitä pyytävälle maahanmuuttajille. Kaikille maahanmuuttajille ei tehdä alkukartoitusta tai kotoutumissuunnitelmaa.

Kotoutumissuunnitelma tehdään enintään kolmeksi vuodeksi sen jälkeen, kun henkilö on tullut Suomeen. Erityisistä syistä kotoutumissuunnitelmaan on mahdollista hakea jatkoa enintään kahdeksi vuodeksi.

Kotoutumissuunnitelman ja -toimenpiteiden tarkoitus on auttaa ihmistä sopeutumaan Suomeen. Suunnitelmaan voi kuulua esimerkiksi suomen kielen kurseja, kuntoutusta ja ammatinvalinnanohjausta.

Asiakas tekee kotoutumissuunnitelman työvoimaneuvojan kanssa työ- ja elinkeinotoimistossa tai sosiaalityöntekijän kanssa kunnan sosiaalitoimistossa.

3 VIRANOMAISET JA MUUT TOIMIJAT

3.1 Kela

Kansaneläkelaitos eli Kela maksaa Suomessa asuville ihmisille rahallista tukea eri elämäntilanteissa. Tavallisesti Kela huolehtii perusturvasta silloin, kun muut tulot jäävät pieniksi. Jotkut Kelan etuudet, kuten lapsilisä, eivät kuitenkaan ole tulotasoon sidottuja.

Kelan tukia saa yleensä henkilö, joka kuuluu Suomen sosiaaliturvan piiriin. Siihen kuuluvat yleensä kaikki, jotka asuvat Suomessa vakinaisesti. Joihinkin Kelan tukiiin liittyy asumisaikavaatimus. Henkilön pitää tällöin asua tietty aika Suomessa ennen kuin hän voi saada tukea.

Kelan tukia ovat esimerkiksi

- kansaneläke, takuueläke ja muut eläkkeellä olevien tuet
- asumistuki
- sairastamiseen liittyvät tuet
- työttömän perusturva
- opiskelijan tuet
- lapsiperheille tarkoitetut tuet.

Henkilöt, jotka ovat Suomessa sairausvakuutettuja, saavat Kela-kortin. Kelan sairausvakuutuksen piiriin kuuluvat yleensä kaikki Suomessa vakinaisesti asuvat henkilöt. Kela-kortti on maksuton, ja se lähetetään automaattisesti kaikille Suomen sairausvakuutuksen piiriin kuuluville. Kela-kortilla saa apteekeissa ja useilla yksityisillä lääkäriasemilla Kela-korvauksen osasta suoritetuista maksuista. Maksettavaksi jää tällöin ainoastaan omavastuuosuus.

Eläkkeensaajat saavat Kelasta kansaneläkkeensaajan kortin. Kortilla voi saada eläkeläisalennusta esimerkiksi joukkoliikenteen lipuista. Jotta alennuksen saa, kansaneläkkeensaajan kortin lisäksi mukana pitää olla kuvallinen henkilötodistus.

Eläkkeensaaja voi saada kansaneläkkeensaajan kortin, jos hän

- on alle 65-vuotias
- asuu Suomessa
- ei saa työeläkettä.

Kun hakijalle on myönnetty täysi kansaneläke, kortti lähetetään hänelle automaattisesti. Kansaneläkkeensaajan kortti on maksuton.

Kelan etuuksia haetaan Kelasta joko paperilomakkeella tai verkossa Kelan sähköisen asiointipalvelun (www.kela.fi/asiointi) kautta. Kaikkia etuuksia ei voi hakea sähköisesti.

Lisätietoa Kelan palveluista ja etuuksista: www.kela.fi

3.2 Kuntien sosiaalipalvelut

Kotikunta on kunta, jossa henkilö vakituisesti asuu. Kotikunnan rekisteröinti tehdään maistraatissa.

Kunnan asukas on oikeutettu kunnan järjestämiin sosiaalipalveluihin. Sosiaalipalvelut auttavat kuntalaisia erilaisissa elämäntilanteissa.

Sosiaalipalveluihin kuuluvat esimerkiksi

- taloudellinen tuki
- asumisasiat
- vammaisten ja vanhusten palvelut
- lasten päivähoido.

Sosiaalityöntekijät neuvovat ja ohjaavat, selvittävät asiakkaiden ongelmia yhdessä asiakkaan kanssa ja järjestävät tukitoimia.

3.3 Mielenterveyspalvelut

Kunnan on järjestettävä asukkailleen mielenterveyspalveluita. Mielenterveyspalveluista saa apua, tukea, hoitoa ja kuntoutusta erilaisiin mielenterveysongelmiin. Yhteyttä voi ottaa myös kriisitilanteissa.

Mielenterveyspalveluita tarjoavat

- terveyskeskukset
- mielenterveystoimistot
- lasten- ja perheneuvolat
- koulut ja oppilaitokset
- työterveyshuolto
- järjestöt, kuten Suomen Mielenterveysseura.

Palveluissa huomioidaan muun muassa asiakkaan ikä ja äidinkieli.

Jos asiakas saa mielenterveyspalveluita useista eri paikoista, pitää huomioida, että yhteistyö ja tiedonvälitys eri palveluiden tuottajien välillä toimii.

3.4 Vammaisasiamies

Joissain kunnissa on vammaisasiamies. Vammaisasiamiehen tehtävänä on edistää vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja perusoikeuksien toteutumista kunnissa.

Vammaisasiamies esimerkiksi

- ohjaa ja neuvoo vammaisia henkilöitä ja heidän läheisiään vammaisuuteen liittyvissä kysymyksissä.
- kouluttaa ja neuvoo asiantuntijoita
- tekee yhteistyötä vammaisjärjestöjen kanssa.

Vammaisasiamiehen tehtäviä ei ole määritelty lainsäädännössä, joten kaikissa kunnissa ei ole vammaisasiamiestä. Vammaisasiamies on esimerkiksi Helsingissä, Espoossa ja Tampereella.

3.5 Potilasasiamies

Jokaisessa terveydenhuollon toimintayksikössä työskentelee potilasasiamies. Potilasasiamies neuvoo ja tiedottaa potilaan oikeuksista.

Jos potilas on tyytymätön saamaansa hoitoon tai kohteluun, potilasasiamies tarvittaessa avustaa potilasta tekemään muistutuksen tai kantelun.

Potilasasiamies ei ota kantaa potilaan lääketieteellisiin hoitopäätöksiin.

3.6 Sosiaaliasiamies

Jokaisen kunnan on nimettävä sosiaaliasiamies. Sosiaaliasiamies voi olla myös kahden tai useamman kunnan yhteinen. Sosiaaliasiamies neuvoo ja tiedottaa sosiaalihuollon asiakkaan oikeuksista.

Jos sosiaalihuollon asiakas on tyytymätön saamaansa palveluun tai kohteluun, hän voi pyytää sosiaaliasiamiestä toimimaan sovittelijana.

Sosiaaliasiamies ei tee päätöksiä eikä myönnä etuuksia.

3.7 Vähemmistövaltuutettu

Vähemmistövaltuutettu on viranomainen, jonka perustehtävänä on edistää etnisten vähemmistöjen ja ulkomaalaisten asemaa, yhdenvertaisuutta ja oikeusturvaa sekä hyviä etnisiä suhteita Suomessa. Vähemmistövaltuutettu on myös kansallinen ihmiskaupparaportoiija. Vähemmistövaltuutetun puoleen voi kääntyä esimerkiksi, jos on omakohtaisesti kokenut etnistä syrjintää tai on havainnut sitä tapahtuvan.

Lisätietoa: www.vahemmistovaltuutettu.fi

3.8 Lapsiasiavaltuutettu

Lapsiasiavaltuutettu on viranomainen, jonka tehtävänä on lain mukaan edistää lapsen edun ja oikeuksien toteutumista yleisellä yhteiskunnallisella tasolla yhdessä muiden alan toimijoiden kanssa. Valtuutettu ei ratkaise yksittäisten lasten tai perheiden asioita eikä voi muuttaa muiden viranomaisten päätöksiä.

Lisätietoa: www.lapsiasia.fi

3.9 Järjestöt

Vammaisjärjestöistä ja monikulttuurisuusjärjestöistä voi saada neuvoja, apua ja tukea.

Vammaisjärjestöt edistävät vammaisten ihmisten yhdenvertaisuutta.

Järjestöt tarjoavat

- vammaisuuteen liittyvää neuvontaa ja ohjausta
- harrastus- ja vapaa-ajan toimintaa
- vertaistukea.

Vammaisjärjestöt toimivat myös edunvalvojina ja järjestävät keskustelu- ja tiedotustilaisuuksia erilaisista aiheista.

Monikulttuurisuusjärjestöt edistävät muun muassa monikulttuurisuutta ja kotoutumista. Järjestöt järjestävät esimerkiksi urheilu-, kulttuuri- tai muuta vapaa-ajan toimintaa. Järjestöt pyrkivät siihen, että maahanmuuttajataustaiset henkilöt voivat aktiivisesti osallistua esimerkiksi yhteiskunnalliseen toimintaan Suomessa.

Tämän oppaan loppuun on listattu eri järjestöjen yhteystietoja. Lista ei kata kaikkia järjestöjä.

3.10 Vakuutusyhtiöt

Vakuutuksilla suojaudutaan odottamattomien tapahtumien ja onnettomuuksien aiheuttamilta taloudellisilta menetyksiltä.

Yksityinen henkilö voi ottaa vakuutuksen vakuutusyhtiöstä. Henkilö voi ottaa esimerkiksi koti-, tapaturma-, matka-, työkyvyttömyys- tai henkivakuutukseen. Myös yritykset ja yhteisöt voivat ottaa vakuutuksia. Asiakas hoitaa vakuutusasiat yleensä suoraan vakuutusyhtiön kanssa.

Yksityiset vuokranantajat velvoittavat yleensä vuokralaisen ottamaan kotivakuutuksen. Jos vuokralainen saa toimeentulotukea, hän voi yleensä sisällyttää kotivakuutuksen kulut hyväksyttäväksi menoiksi toimeentulotuen laskelmaan.

Vakuutusasioista voi kysyä Vakuutus- ja rahoitusneuvonnasta. Neuvonnan puhelinnumero on 09 - 6850 120. Lisätietoja saa myös osoitteesta www.vakuutusneuvonta.fi

4 PALVELUJEN HAKEMINEN JA MUUTOKSENHAKU

4.1 Hakeminen ja päätöksenteko

Jotta palveluja tai tukia voi saada, niitä täytyy erikseen hakea. Palveluita ja tukia haetaan yleensä kirjallisesti. Viranomaisen suostumuksella hakeminen voi tapahtua myös suullisesti.

Hakemuksessa tulee esittää perustelut omille vaatimuksilleen. Vammaan liittyvään hakemukseen tarvitaan usein myös liitteitä. Liitteitä ovat esimerkiksi lääkärinlausunto sekä muut mahdolliset asiantuntijalausunnot, kuten lääkärin, kuntoutusohjaajan tai fysioterapeutin lausunto.

Viranomaisen tulee käsitellä hakemus mahdollisimman nopeasti. Käytännössä päätöksen saaminen saattaa kestää kuitenkin useita viikkoja.

Kirjalliseen hakemukseen saa aina kirjallisen päätöksen.

Päätöksestä näkee seuraavat asiat:

- saako henkilö haettua palvelua
- mihin hakija on oikeutettu tai veloitettu
- päätöksen perustelut
- lainsäädäntö tai ohjeistus, jota päätöksessä on sovellettu
- päätöksen perustana olevat tosiseikat.

Jos hakemukseen tai päätökseen liittyvissä asioissa on kysyttävää, viranomaisilta saa maksutonta neuvontaa.

4.2 Muutoksenhaku

Jos hakija on tyytymätön kunnan sosiaaliviranomaisen tai Kelan tekemään päätökseen, hän voi hakea päätökseen muutosta. Päätöksen mukana on aina muutoksenhakuosoitus, jossa kerrotaan, miten päätökseen voi hakea muutosta.

Muutoksenhakuosoituksessa kerrotaan seuraavat asiat:

- miten päätökseen voi hakea muutosta
- milloin muutosta pitää hakea
- mihin muutoksenhaku lähetetään.

Ennen varsinaista muutoksenhakua voi neuvotella päätöksen tehneen viranomaisen kanssa. Yhteyttä kannattaa ottaa heti, kun on saanut päätöksen. Tällöin voi esittää lisäperusteluja hakemuksensa tueksi ja selventää jo aiemmin annettuja selvityksiä.

Terveydenhuollon hoitoratkaisuihin, kuten kuntoutuspäätökseen, ei voi hakea muutosta valittamalla. Jos potilas on tyytymätön palveluun, hoitoon tai kohteluun, hän voi tehdä

- muistutuksen toimintayksikön vastuuhenkilölle
- kantelun valvovalle viranomaiselle.

Potilasasiamieheltä saa neuvoja ja apua potilaan asemaan ja oikeuksiin liittyvissä asioissa.

4.3 Salassapito- ja vaitiolovelvollisuus

Viranomaisilla on salassapitovelvollisuus ja vaitiolovelvollisuus. Asiakkaan asemaa, terveydentilaa, yksityiselämää koskevia tietoja tai henkilö- ja osoitetietoja ei saa antaa ilman asiakkaan lupaa kenellekään, ei edes perheenjäsenille. Salassapidettäviä tietoja ei saa antaa myöskään toiselle viranomaiselle, jos se ei ole laissa erikseen sallittu.

Asiakkaalla on oikeus tutustua kaikkiin itseään koskeviin tietoihin, joita viranomaisilla on hallussaan.

5 TALOUDELLISET TUET

Suomessa asuva henkilö voi saada taloudellista tukea eri elämäntilanteissa Kelasta tai kunnan sosiaalipalveluista.

Esimerkiksi seuraavia tukia haetaan Kelasta:

- vammaisetuudet
- kuntoutusraha
- sairauspäiväraha
- asumistuet
- kotoutumistuki

Kunnan sosiaalipalveluista haettavia tukia ovat esimerkiksi

- toimeentulotuki
- vaatetus- ja ravitsemustuki
- sosiaalinen luotto.

Yllä mainitut tuet esitellään tarkemmin tässä oppaassa. Kelasta ja kunnan sosiaalipalveluista voi saada myös muita tukia.

Kelan tukia haetaan Kelasta joko paperilomakkeella tai verkossa Kelan sähköisen asiointipalvelun (www.kela.fi/asiointi) kautta. Aivan kaikkia tukia ei voi hakea sähköisesti.

Joissain Kelan myöntämissä tuissa on määritelty, kuinka kauan henkilön pitää asua Suomessa, ennen kuin hän voi hakea tukea. Tarkempia tietoja eri tuista saa Kelasta ja kunnan sosiaalitoimistosta.

5.1 Vammaisetuudet

5.1.1 16 vuotta täyttäneen vammaistuki

Vammaistuen tarkoitus on helpottaa vammaisen henkilön selviytymistä jokapäiväisessä elämässä, työssä ja opiskelussa.

16 vuotta täyttäneen vammaistukea voidaan maksaa sairaalle tai vammaiselle henkilölle, jonka toimintakyky on heikentynyt vähintään vuoden ajan ja joka on täyttänyt 16 vuotta. Vammaistukea ei voida myöntää, jos henkilölle maksetaan eläkettä. Tällöin henkilölle voidaan vammaistuen sijaan myöntää eläkettä saavan hoitotukea.

Vammaistukea maksetaan yleensä vain Suomessa asuvalle henkilölle. Vammaistukea voidaan myöntää yleensä vasta, kun henkilö on asunut Suomessa 3 vuotta.

Vammaistukea maksetaan yleisen haitan, tarvittavan avun, ohjauksen ja valvonnan sekä erityiskustannusten perusteella.

Vammaistuki jaetaan tuen suuruuden perusteella kolmeen luokkaan:

- perusvammaistukeen
- korotettuun vammaistukeen
- ylimpään vammaistukeen.

Tuki myönnetään joko toistaiseksi tai määräajaksi. Tuen saamiseen vaikuttaa sairauden tai vamman aiheuttama haitta, avun tai ohjauksen tarve taikka sairaudesta tai vammasta aiheutuvat kustannukset. Hakijan tulot tai varallisuus eivät vaikuta vammaistuen saamiseen. Vammaistuesta ei makseta veroa.

16 vuotta täyttäneen vammaistukea haetaan Kelasta. Liitteeksi tarvitaan lääkärinlausunto C tai muu vastaava lääkärinlausunto terveydentilasta.

5.1.2 Eläkettä saavan hoitotuki

Eläkettä saavan hoitotuella tuetaan sairaan tai vammaisen eläkkeensaajan selvitymistä jokapäiväisessä elämässä. Tuki korvaa osittain myös toimintakyvyn heikentymisestä aiheutuvia kustannuksia.

Hoitotukea voi saada täytettyään 16 vuotta. Hoitotuen saaminen edellyttää, että asuu Suomessa ja saa eläkettä tai muuta vastaavaa etuutta vanhuuden tai täyden työkyvyttömyyden perusteella. Hoitotukea maksetaan yleensä vain Suomessa asuvalle henkilölle. Jos hakija on muuttanut Suomeen ulkomailta, hoitotuki voidaan myöntää yleensä vasta, kun on asunut Suomessa 3 vuotta.

Hoitotuen saamiseen vaikuttaa hakijan toimintakyky. Toimintakyvyn tulee olla heikentynyt sairauden tai vamman vuoksi yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan. Toimintakyky on heikentynyt, kun sairaus tai vamma heikentää kykyä

- huolehtia itsestä (esimerkiksi peseytymistä tai pukeutumista)
- tehdä välttämättömiä kotitaloustöitä tai
- asioida kodin ulkopuolella.

Avuntarve tai ohjauksen ja valvonnan tarve sekä vammasta ja sairaudesta aiheutuvat kustannukset vaikuttavat siihen, minkä suuruista hoitotukea voi saada.

Hoitotuki jaetaan tuen suuruuden perusteella kolmeen luokkaan:

- perushoitotuki
- korotettu hoitotuki
- ylin hoitotuki.

Hoitotuesta ei makseta veroa.

Hoitotukea haetaan Kelasta. Liitteeksi tarvitaan lääkärinlausunto C tai muu vastaava lääkärinlausunto terveydentilasta.

5.1.3 Alle 16-vuotiaan vammaistuki

Alle 16-vuotiaan vammaistuki on tarkoitettu pitkäaikaisesti sairaalle tai vammaiselle lapselle. Tukea voi saada, jos sairaan tai vammaisen lapsen hoidosta, huolenpidosta ja kuntoutuksesta aiheutuu perheelle vähintään 6 kuukauden ajan tavanomaista suurempaa rasitusta ja sidonnaisuutta.

Vammaistuki on porrastettu kolmeen ryhmään sen mukaan, minkä verran lapsi tarvitsee hoitoa, huolenpitoa ja kuntoutusta. Ryhmät ovat

- perusvammaistuki
- korotettu vammaistuki
- ylin vammaistuki.

Alle 16-vuotiaan vammaistuesta ei makseta veroa.

Alle 16-vuotiaan vammaistukea haetaan Kelasta. Liitteeksi tarvitaan lääkärinlausunto C tai muu vastaava lääkärinlausunto lapsen terveydentilasta.

Lisätietoa vammaistuesta: www.kela.fi/vammaistuet

5.2 Kuntoutusraha

Kuntoutusraha turvaa toimentulon kuntoutukseen osallistumisen ajalta. Kuntoutusrahaa voi saada Suomessa asuva 16–67-vuotias henkilö, jonka kuntoutuksen tavoitteena on työelämässä pysyminen, työelämään palaaminen tai työelämään pääsy.

Kuntoutusrahaa ei makseta omavastuuajalta. Omavastuu-aika on yleensä 1–9 arkipäivää. Kuntoutusraha on verollista tuloa.

Kuntoutusrahaa haetaan Kelasta. Hakemuksen liitteeksi tarvitaan kuntoutuksen järjestäjän kuntoutuspäätös.

Lisätietoa kuntoutusrahasta: www.kela.fi/kuntoutusraha

5.3 Sairauspäiväraha

Sairauspäiväraha korvaa alle vuoden kestävästä työkyvyttömyyden aiheuttamaa ansionmenetystä. Sitä maksetaan enintään 300 arkipäivältä.

Sairauspäivärahaa maksetaan vasta omavastuuajan jälkeen. Omavastuu-aika on yleensä sairastumispäivä ja seuraavat 9 arkipäivää.

Sairauspäivärahaa voi saada 16–67-vuotias henkilö, joka on sairautensa takia työkyvytön. Päivärahaa saa, kun on ollut työkyvyttömyyttä edeltävän 3 kuukauden aikana ansiotyössä työntekijänä, yrittäjänä tai ammatinharjoittajana.

Eläkkeensaajat eivät voi saada sairauspäivärahaa. Poikkeuksena ovat alle 68-vuotiaat eläkkeensaajat, jotka käyvät töissä eläkkeen ohella ja tulevat työkyvyttömyiksi kyseiseen työhönsä.

Sairauspäivärahaa haetaan Kelasta.

Lisätietoa sairausajan tuista: www.kela.fi/sairastaminen

5.4 Vaatetus- ja ravitsemustuki

Jos vammaisen henkilö tarvitsee erityisravintoa tai erityisravintovalmisteita, hän voi saada niistä korvausta. Ravintovalmisteiden tulee aiheuttaa perheelle lisäkustannuksia. Tarpeen tulee olla pitkäaikainen ja säännöllinen.

Vammaispalvelulain mukaan vammaiselle henkilölle voidaan korvata ylimääräiset vaatekustannukset,

- jos henkilö ei vammansa vuoksi voi käyttää valmiina ostettavia vaatteita tai jalkineita
- jos vaatteet vammasta johtuen kuluvat tavallista nopeammin.

Tuki on määrärahasidonnainen, eli kunnat voivat myöntää tukea määrärahojensa puitteissa. Vaatetustukea ja ravitsemustukea voi hakea oman asuinkunnan sosiaalitoimistosta.

5.5 Asumistuki

5.5.1 Yleinen asumistuki

Yleistä asumistukea voi saada henkilö, joka on pienituloinen ja asuu Suomessa vakituisesti. Yleistä asumistukea voi saada vuokra-asuntoon tai omistusasuntoon. Tukea voidaan maksaa yksittäiselle henkilölle tai ruokakunnalle. Ruokakunta tarkoittaa samassa asunnossa vakituisesti asuvia ihmisiä.

Asumistuki voi olla korkeintaan 80 % eli neljä viidesosaa asumismenoista. Asukas maksaa siis asumismenoistaan aina vähintään 20 % eli yhden viidesosan itse.

Asumistukea ei kuitenkaan makseta kaikista asumismenoista, vaan laissa määritellyjen kohtuullisten asumismenojen mukaan. Kohtuullisten asumismenojen enimmäismääriin vaikuttavat muun muassa asunnon koko, asunnossa asuvien henkilöiden määrä ja asunnon sijainti.

Yleistä asumistukea haetaan Kelasta.

5.5.2 Eläkkeensaajan asumistuki

Eläkkeensaajan asumistukea voi saada henkilö, joka asuu vakinaisesti Suomessa ja

- on pienituloinen, 16–64-vuotias ja saa eläkettä tai
- on täyttänyt 65 vuotta.

Eläkkeensaajan asumistuen suurus määräytyy eri tavoin kuin yleisessä asumistuessa. Tukea haetaan Kelasta.

Lisätietoa yleisestä asumistuesta ja eläkkeensaajien asumistuesta:

www.kela.fi/asumistuki

5.6 Toimeentulotuki

Toimeentulotuki turvaa välttämättömän toimeentulon silloin, kun henkilö ei voi saada toimeentuloaan millään muulla tavalla. Ennen toimeentulotuen

myöntämistä selvitetään, voiko hakija saada muita tuloja tai sosiaaliturvan etuuksia.

Toimeentulotukea haetaan kirjallisesti hakulomakkeella kotikunnan sosiaalitoimistosta.

5.7 Kotoutumistuki

Kotoutumistuki on kotoutumissuunnitelman aikaisten toimenpiteiden aikana toimeentulon turvaamiseksi tarkoitettu tuki. Kotoutumistuki maksetaan työmarkkinatukena tai toimeentulotukena.

Kotoutumistukena maksettavan työmarkkinatuen täydennyksenä voi saada myös toimeentulotukea, jos asiakas on tuen tarpeessa.

Kotoutumistukea haetaan Kelasta tai kotikunnasta.

5.8 Sosiaaliset luotot

Sosiaalisen luototuksen tarkoituksena on muun muassa ehkäistä ylivelkaantumista.

Sosiaalista luottoa voi saada henkilö, joka on pienituloinen ja vähävarainen ja jonka ei ole mahdollista saada kohtuuehtoista luottoa muulla tavoin. Hakijalla täytyy olla kyky suoriutua luoton takaisinmaksusta.

Sosiaalista luottoa järjestää kunta. Kaikki kunnat eivät kuitenkaan myönnä sosiaalista luottoa. Jos kunta myöntää sosiaalista luottoa, se voi periä luotosta kohtuullista korkoa. Kunnasta saa myös taloudellista neuvontaa ja ohjausta.

Lisätietoa saa kunnan sosiaalitoimistosta.

5.9 Invalidivähennys verotuksessa

Vammaisuuden perusteella verotuksessa voi saada invalidivähennyksen. Invalidivähennykseen on oikeus henkilöllä, jolla on sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutunut pysyvä haitta-aste vähintään 30 prosenttia. Täyden vähennyksen saa henkilö, jonka haitta-aste on 100 prosenttia. Jos haitta-aste on pienempi kuin 100 prosenttia, invalidivähennys on haitta-asteen mukainen prosenttimäärä täydestä vähennyksestä.

Invalidivähennyksen saamiseksi on ensimmäisellä kerralla liitettävä veroilmoitukseen lääkärintodistus, josta pysyvä haitta-aste ja sen alkamisajankohta ilmenevät. Jatkossa verottaja tekee vähennyksen automaattisesti. Haitta-asteen muuttuessa on aina toimitettava verottajalle uusi lääkärintodistus.

Invalidivähennyksen voi saada sekä kunnallis- että valtionverotuksessa. Kunnallisverotuksessa vähennys tehdään muusta ansiotulosta kuin eläketulosta.

Invalidivähennyksestä saa lisätietoa verotoimistosta.

6 ELÄKKEET

Suomessa eläke on ansioeläkettä tai kansaneläkettä tai molempia. Ansioeläke maksetaan työstä saadun tulon perusteella eli se kertyy ansiotyössä.

Kansaneläkettä henkilö voi saada, vaikka ei olisi ollut ansiotyössä. Kansaneläkkeeseen kuuluvat lakisääteiset työkyvyttömyys- ja vanhuuseläkkeet.

6.1 Kuntoutustuki

Kuntoutustuki on määräaikainen työkyvyttömyyseläke. Sitä voi saada sekä kansaneläke- että ansioeläketurvan kautta. Kuntoutustuki myönnetään hakijan hoidon ajaksi tai kuntoutumisen edistämiseksi. Sen tarkoituksena on tukea henkilön työhön paluuta tilanteissa, joissa sairauspäiväraha-kaus ei ole ollut riittävä työkyvyn palautumiseen.

Kuntoutustuen edellytyksenä on, että hakijalle on laadittu hoito- tai kuntoutussuunnitelma tai että sitä valmistellaan.

Kuntoutustukea haetaan Kelasta tai omasta eläkevakuutusyhtiöstä.

6.2 Työkyvyttömyyseläke

Työkyvyttömyyseläkkeellä turvataan työkyvyttömyydestä aiheutuvaa ansionmenetystä, mutta ei sairaudesta tai invaliditeetista aiheutuvaa haittaa. Kun sairaus johtaa työkyvyttömyyteen, haetaan yleensä ensin sairauspäivärahaa ja vasta sairauden pitkittyessä työkyvyttömyyseläkettä.

Kansaneläkelain mukaiseen työkyvyttömyyseläkkeeseen on oikeus 16–64-vuotiaalla henkilöllä,

- jonka muut eläkkeet ja korvaukset jäävät alle pienimpään kansaneläkkeeseen oikeuttavan tulorajan
- joka asuu tai on asunut Suomessa vähintään kolme vuotta
- jonka sairaus, vika tai vamma estää kohtuullisen toimeentulon turvaavan työn teon tai työskentelyn omassa taloudessa tai joka on pysyvästi sokea tai liikuntakyvytön.

Työkyvyttömyyseläkettä voi hakea kansaneläkkeenä Kelasta tai ansioeläkkeenä eläkevakuutusyhtiöstä.

6.3 Vanhuuseläke

Kansaneläkelain mukainen vanhuuseläkkeen ikäraja on 65 vuotta. Eläke voi olla vanhuuseläkettä tai varhennettua vanhuuseläkettä.

Kansaneläkelain mukaisen eläkkeen saaminen edellyttää, että

- henkilö asuu tai on asunut Suomessa vähintään kolmen vuoden ajan
- muut eläkkeet ja korvaukset jäävät alle pienimpään kansaneläkkeeseen oikeuttavan tulorajan.

Kansaneläkelain mukaisen vanhuuseläkkeen suuruus riippuu muista eläketuloista, lähinnä ansioeläkkeistä. Eläkkeen määrä suhteutetaan Suomessa asuttuun aikaan.

Vanhuuseläkkeen saajalle voidaan lisäksi maksaa Kelasta lapsikorotusta, eläkeensaajien hoitotukea, asumistukea ja rintamalisää.

Vanhuuseläkettä haetaan Kelasta.

6.4 Takuueläke

Takuueläke on vähimmäiseläke, jota maksetaan pienituloisille eläkeläisille. Takuueläkettä voi saada, kun on asunut Suomessa vähintään 3 vuotta sen jälkeen, kun on täyttänyt 16 vuotta. Asumisaikaa ei vaadita nuorelta työkyvyttömältä, jos hän sai vammaistukea täyttäessään 16 vuotta.

Hakija voi saada takuueläkettä, jos

- hän asuu Suomessa
- saa kansaneläkelain mukaista työkyvyttömyyseläkettä tai jotakin muuta takuueläkkeeseen oikeuttavaa eläkettä
- hänen kaikki eläkkeensä ovat veroja vähentämättä yhteensä alle 732,13 euroa kuukaudessa (v. 2013)

Maahanmuuttajalla on oikeus takuueläkkeeseen, vaikka hän ei saisi mitään takuueläkkeeseen oikeuttavaa eläkettä, jos hän on

- 65-vuotias tai
- 16-vuotias ja kansaneläkelain mukaan työkyvytön.

Takuueläkettä haetaan Kelasta. Eläkkeen määrä riippuu hakijan muista eläkkeistä.

Takuueläke korvaa maahanmuuttajien erityistuen. Jos henkilö on aiemmin saanut maahanmuuttajan erityistukea, takuueläkettä maksetaan ilman uutta hakemusta.

Lisätietoa takuueläkkeestä: www.kela.fi/takuuelake

6.5 Eläkkeensaajan lapsikorotus

Kela maksaa eläkkeensaajille lapsikorotusta alle 16-vuotiaista lapsista.

Lapsikorotusta voi saada

- jokaisesta eläkkeensaajan tai hänen puolisonsa Suomessa Asumista alle 16-vuotiaasta lapsesta, joka elää samassa taloudessa eläkkeensaajan kanssa
- eläkkeensaajan luona asuvasta yksityisesti sijoitetusta kasvattilapsesta
- eläkkeensaajan omasta muualla asuvasta lapsesta, jonka toimeentulosta eläkkeensaaja muuten huolehtii.

Eläkkeensaajan lapsikorotus on verotonta tuloa. Lapsikorotusta haetaan Kelasta.

Lisätietoa lapsikorotuksesta: www.kela.fi/lapsikorotus

7 ASUMINEN

Vammaisella henkilöllä on samanlainen oikeus asumiseen, asumismuodon valintaan ja ympäristöön kuin muillakin ihmisillä. Oikeutta turvataan tarvittavilla apuvälineillä ja palveluilla sekä esteettömillä asunnoilla ja ympäristöillä.

7.1 Asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet

Henkilö voi saada taloudellista tukea erilaisten asumista helpottavien apuvälineiden hankkimiseen. Tuki on tarkoitettu vaikeavammaiselle henkilölle, jolla on vaikeuksia selviytyä liikkumisesta, yhteydenpidosta tai muista päivittäisistä toiminnoista.

Tavoitteena on, että henkilö selviytyy mahdollisimman itsenäisesti omassa asunnossaan. Apuvälineitä ovat esimerkiksi

- turvavälineet, kuten kuulovammaisten hälytinja järjestelmä
- siirtymiseen liittyvät välineet, kuten katonosturi ja porrastin
- muut selviytymistä helpottavat välineet, kuten venausjärjestelmät ja tekstipuhelin.

Hakijan vaikeavammaisuus arvioidaan lääkärintodistuksen perusteella. Toimintakyvyn arvio tehdään toimintaterapeutin ja fysioterapeutin lausunnon perusteella.

Palvelua haetaan oman asuinkunnan vammaispalvelun sosiaalityöntekijältä.

7.2 Asunnon muutostyöt

Asunnon muutostöillä helpotetaan vaikeavammaisen tai iäkkään henkilön omatoimista selviytymistä kotona. Vaikeavammaiselle henkilölle korvataan muutostöistä aiheutuvat kohtuulliset kustannukset.

Korvattavia muutostöitä voivat olla esimerkiksi

- ovien levennykset
- pyörätuolilaiskien rakentaminen
- kynnysten poistaminen
- tukikahvojen asentaminen esimerkiksi kylpyhuoneeseen.

Muutostöiden tarpeellisuutta selvitetään joko sosiaalityöntekijän tai terveydenhuollossa. Sosiaalityöntekijä arvioi toimintakyvyn vaatimat välttämättömät asunnon muutostyöt yhteistyössä asiakkaan kanssa. Lausuntoja asunnon muutostöiden tarpeellisuudesta antavat terveydenhuollossa toimintaterapeutit, kuntoutusohjaajat ja fysioterapeutit. Tarvittaessa pyydetään lausunto myös rakennusalan asiantuntijalta.

Asunnon muutostöinä kaupungit korvaavat vain vamman tai sairauden vuoksi välttämättömät muutostyöt. Jos henkilö haluaa samalla teettää muita muutostöitä, niitä ei korvata.

Henkilön tulot eivät vaikuta asunnon muutostöihin. Palvelua haetaan oman kunnan vammaispalvelun sosiaalityöntekijältä.

7.3 Palveluasuminen

Palveluasuminen on tarkoitettu vaikeavammaiselle henkilölle, joka tarvitsee vamman tai sairauden takia jatkuvasti toisen henkilön apua, mutta ei ole jatkuvan laitosasumisen tarpeessa.

Palveluasumiseen kuuluvat asunto ja sellaiset palvelut, jotka ovat välttämättömiä päivittäisessä elämässä.

Tällaisia palveluita ovat esimerkiksi avustaminen

- liikkumisessa
- pukeutumisessa
- henkilökohtaisessa hygieniassa
- ruoan valmistuksessa
- asunnon siivouksessa.

Asunto voi olla palvelutalossa, palveluasumisyksikössä tai tavallisessa asunnossa.

Asukas vastaa itse asumiseen liittyvistä kuluista, kuten vuokrasta ja ateriakuluista. Muut välttämättömät palvelut ovat ilmaisia.

Palveluasumista haetaan asuinalueen sosiaalityöntekijältä.

8 LIIKKUMINEN

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada kuljetuspalveluja, jos hänellä on kohtuuttomia vaikeuksia käyttää joukkoliikennettä. Myös oman auton hankintaan ja mahdollisiin muutostöihin voi hakea tukea. Lisäksi eläkeläiset ja opiskelijat voivat saada alennusta esimerkiksi juna- ja linja-autolipuista. Oikeus alennukseen tulee todistaa esimerkiksi opiskelija- tai eläkeläiskortilla.

Liikkumisen apuvälineitä ovat esimerkiksi pyörätuolit, kävelykepit ja rollaattorit. Jos henkilö tarvitsee vamman tai sairauden takia liikkumisen apuvälineitä, hän voi saada ne lääkinnällisen kuntoutuksen kautta ilman korvausta oman kunnan terveydenhuollosta tai keskussairaalaista. Apuvälineitä saa joko lainaan tai omaksi.

Myös muihin kuin lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineisiin voi saada korvausta, jos henkilö tarvitsee apuvälinettä vamman tai sairauden vuoksi.

8.1 Kuljetuspalvelut

Jos henkilöllä on kohtuuttoman paljon vaikeuksia käyttää joukkoliikennettä, on hänellä oikeus saada kuljetuspalveluja. Sen lisäksi hänellä on tarvittaessa oikeus myös saattajaan. Kuljetuspalvelu perustuu vammaispalvelulakiin. Sitä järjestävät kunnat.

Jos vaikeavammaisen henkilö tarvitsee kuljetuspalveluja työ- tai opiskelumatkoihin, kunta korvaa matkoja työn tai opiskelun kannalta tarpeellisen määrän. Yhdensuuntaisia vapaa-ajanmatkoja saa vähintään 18 kuukaudessa. Vapaa-ajan matkat voivat liittyä esimerkiksi asioimiseen, virkistykseen ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen.

Kuljetuspalvelujen käyttäjä maksaa matkasta omavastuusuuden. Se on samansuuruisen kuin voimassa oleva joukkoliikenteen kertamaksu.

Kuljetuspalvelua haetaan kotikunnan vammaispalvelun sosiaalityöntekijältä.

8.2 Oma auto

8.2.1 Autokoulu ja ajokortti

Vammaispalvelulain perusteella on mahdollista hakea taloudellista tukea ajokouluopetukseen. Autokoulun suorittamisesta koituvia kustannuksia voidaan korvata lähinnä vaikeasti liikuntavammaiselle henkilölle yksilöllisen harkinnan perusteella.

Lisäksi voidaan korvata

- ennen autokoulun aloittamista suoritettu testaus tai tutkimus mahdollisuudesta saada ajokortti
- vammautumisen jälkeen suoritettu uusi ajonäyte.

Tuki on määrärahasidonnainen, eli kunnat voivat myöntää tukea määrärahojensa puitteissa. Tukea haetaan kunnan sosiaalitoimiston vammaispalveluista.

8.2.2 Tuki auton hankintaan

Vammaispalvelulain perusteella kotikunnan sosiaalitoimi voi myöntää vammaiselle henkilölle tukea auton hankintaan. Korvausta voi saada enintään puolet kohtuuhintaisen auton hinnasta. Edellytyksenä on, että henkilö välttämättä tarvitsee autoa vamman tai sairauden vuoksi.

Erityisyyttä voidaan kohtuuhintaisena korvata myös suuremmat kulut. Erityisyys voi olla esimerkiksi sähköpyörätuolin käyttö tai se, että hakija tarvitsee vamman tai sairauden vuoksi automaattivaihteisen auton.

Tuki on määrärahasidonnainen, eli kunnat voivat myöntää tukea määrärahojensa puitteissa. Tukea haetaan kunnan sosiaalitoimiston vammaispalveluista.

8.2.3 Vammaisen pysäköintilupa

Tieliikennelain mukaan poliisi voi myöntää vaikeasti vammaiselle henkilölle tai vaikeasti vammaisen henkilön kuljettamista varten pysäköintiluvan. Vammaisen pysäköintilupa myönnetään ensisijassa vammaiselle itselleen, vaikka hän ei itse kuljettaisikaan ajoneuvoa. Lupa on henkilökohtainen.

Pysäköintilupaa haetaan poliisilta joko sähköisesti tai asioimalla henkilökohtaisesti poliisin toimipisteessä. Pysäköintiluvan hakemiseen tarvitaan

- 2 valokuvaa (mieluiten mustavalkoisia)
- pysäköintilupahakemus täytettynä (sähköinen lomake)
- lääkärintodistus sairauden, vian tai vamman laadusta ja vaikeusasteesta.

Pysäköintilupa on voimassa enintään kymmenen vuotta tai jos vamma on tilapäinen, vamman todennäköisen kestoajan.

Vammaisen pysäköintiluvalla ajoneuvon saa pysäköidä

- vammaisille autoilijoille tarkoitetuille pysäköintipaikoille, jotka on merkitty pyörätuolimerkillä
- maksulliselle pysäköintipaikalle maksua suorittamatta
- alueelle, missä pysäköinti on kielletty pysäköinti-merkillä
- rajoitusta pidemmäksi ajaksi sellaiselle pysäköintipaikalle, jossa pysäköinnin enimmäisaikaa on liikennemerkein rajoitettu.

Lupa on asetettava pysäköinnin ajaksi näkyviin auton tuulilasin sisäpuolelle.

Pysäköintilupa kelpaa kaikissa Euroopan Unionin jäsenvaltioissa. Lupa maksaa 30 euroa (v. 2013).

8.2.4 Autoveron palautus

Autoveron palautusta voi tietyin edellytyksin saada näkö-, kuulo- tai liikuntavammaisen henkilö.

Vammaiselle henkilölle voidaan autoverolain mukaan palauttaa uuden auton hintaan sisältyvä autovero. Autoveron palautusta voi hakea myös käytetylle autolle, kun kyseessä on käytettynä maahantuotu ajoneuvo, joka rekisteröidään ensimmäistä kertaa Suomessa.

Palautuksen suuruus vaihtelee vamman laadun ja vaikeusasteen mukaan. Palautukselle on asetettu enimmäisraja. Autoveron palautusta voi hakea joko ennen auton hankintaa tai auton hankkimisen jälkeen.

Palautusta haetaan kirjallisesti Hangon tullista.

Lisätietoa autoveron palauttamisesta: www.tulli.fi

8.2.5 Vapautus ajoneuvoverosta

Ajoneuvoverosta voi saada vapautuksen

- henkilö, jolle on myönnetty vammaisen pysäköintilupa
- henkilö, joka kuljettaa vammaista henkilöä, jolle on myönnetty vammaisen pysäköintilupa
- henkilö, jolle on myönnetty autoveron palautus.

Vapautusta haetaan Liikenteen turvallisuusvirastolta Trafilta.

Lisätietoa ajoneuvoverosta: www.trafi.fi

8.2.6 Auton muutostyöt

Jos henkilö tarvitsee muutostöitä autoonsa sairauden tai vamman takia, kunta voi korvata muutoksia vammaispalveluasetuksen mukaan.

Muutostöiden lisäksi voidaan korvata erilaisia laitteita, kuten ajohallintalaitteet, ohjaustehostin, vakionopeussäädin, kääntyvä istuin ja pyörätuolin nostolaite.

Korvausta haetaan kotikunnan sosiaalitoimistosta. Myös liikenne- ja tapaturmavakuutusyhtiöt korvaavat joissain tapauksissa auton muutostöistä aiheutuvia kustannuksia.

8.3 Alennukset eri liikennevälineissä

Vammaiset henkilöt voivat saada alennusta julkisen liikenteen lipuista. Alennuksia voi saada juna-, linja-auto- ja lentoliikenteessä.

8.3.1 Alennukset kotimaanlennoilla

Jotkut lentoyhtiöt saattavat tarjota vammaiselle henkilölle ja hänen saattajalleen erityishintaisen lipun tai muita etuja kotimaanlennoilla. Esimerkiksi Finnairin kotimaanlennoilla vammaisen henkilön ja hänen saattajansa on yleensä mahdollista ostaa niin sanottu seniorihintainen lippu, jossa on tavallista lippua joustavimmat ehdot. Tarkempia tietoja saa lentoyhtiöistä.

8.3.2 Alennukset junamatkoilla ja linja-autossa

VR myöntää junalipuista alennusta esimerkiksi

- 65 vuotta täyttäneille henkilöille
- henkilöille, jotka ovat oikeutettuja Suomessa Kelan tai työeläkejärjestelmän mukaiseen eläkkeeseen
- opiskelijoille.

Näkö- tai liikuntavammaisen henkilön saattaja saa maksuttoman junalipun. Jos henkilöllä ei ole saattajaa, opaskoira voi matkustaa ilmaiseksi.

Matkahuolto myöntää alennusta esimerkiksi eläkeläisille ja opiskelijoille. Vammaisen henkilön saattaja maksaa matkastaan normaalin hinnan.

Lisätietoa VR:n alennuksista: www.vr.fi

Lisätietoa Matkahuollon alennuksista: www.matkahuolto.fi

8.3.3 Alennukset kunnallisilta liikennelaitoksilta ja muilta liikennöitsijöiltä

Kunnan liikennelaitokset ja muut liikennöitsijät myöntävät usein alennuksia lippujen hinnoista vammaisille henkilöille, eläkeläisille ja opiskelijoille. Alennukset vaihtelevat paikkakunnittain. Lisätietoja saa oman kunnan liikennelaitoksilta ja liikennöitsijöiltä.

8.4 Liikkumistaidonohjaus

Liikkumistaidonohjauksen tarkoituksena on, että näkövammaisen henkilö oppii liikkumaan itsenäisesti ja turvallisesti hänelle tärkeissä toimintaympäristöissä.

Liikkumistaidonohjaukseen kuuluu muun muassa seuraavat asiat:

- liikkumisen perustaitojen harjoittelu
- valkoisen kepin ja muiden tarvittavien liikkumisen apuvälineiden käytön opetus
- reittiopetus
- eri liikennetilanteissa suoriutumisen opettelu.

Liikkumistaidonohjausta järjestävät

- keskussairaalat
- Näkövammaisten Keskusliitto ry
- Finlands Svenska Synskadade r.f
- näkövammaisten oppilaitokset.

Lisätietoja liikkumistaidonohjauksesta voi kysyä keskussairaalan näkövammaisten kuntoutusohjaajalta tai kunnan sosiaalitoimiston vammaispalvelutyöntekijältä.

Lisätietoa liikkumistaidonohjauksesta: www.nkl.fi

9 AVUSTAJAPALVELUT

9.1 Henkilökohtainen apu

Vaikeavammaisilla henkilöillä on oikeus henkilökohtaiseen apuun kotona ja kodin ulkopuolella. Vaikeavammaisuus tarkoittaa sitä, että vammainen tai sairas henkilö tarvitsee toistuvasti toisen henkilön apua. Henkilökohtaisen avun saaminen ei riipu hakijan diagnoosista vaan avun tarpeesta.

Henkilökohtainen apu on subjektiivinen oikeus. Subjektiivinen oikeus tarkoittaa sitä, että kunnalla on velvollisuus järjestää hakijalle henkilökohtaista apua, jos hakija täyttää avun saannille esitetyt kriteerit. Kunta ei voi kieltäytyä järjestämästä palvelua esimerkiksi vetoamalla kunnan rahatilanteeseen.

Henkilökohtaista apua voi hakea esimerkiksi seuraaviin asioihin:

- ruoanvalmistus
- siivous
- vaatehuolto
- kodin ulkopuolella asiointi
- opiskelu tai työ
- harrastukset
- muu yhteiskunnallinen osallistuminen.

Päivittäisiin toimiin, työhön ja opiskeluun myönnetään henkilökohtaista apua hakijan välttämättömän tarpeen mukaan. Harrastuksiin, yhteiskunnallisen osallistumiseen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämiseen henkilökohtaista apua saa vähintään 30 tuntia kuukaudessa. Avunsaaja päättää itse mihin ja miten hän haluaa apua.

Henkilökohtaisen avun saamisen edellytyksenä on avun tarpeen lisäksi se, että vaikeavammaisella henkilöllä on "voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustapa". Vammaisen henkilön on siis itse ilmaistava, minkälaista apua hän tarvitsee. Apua avun tarpeen ilmaisemiseen voi pyytää esimerkiksi läheisiltä.

Henkilökohtaista apua haetaan oman kunnan sosiaalitoimiston vammaispalveluista vapaamuotoisella hakemuksella. Henkilökohtainen apu on maksutonta palvelua.

Lisätietoa henkilökohtaisesta avusta: www.assistentti.info

9.2 Opaskoira

Opaskoiran voi saada näkövammaisen henkilö, jolle liikkuminen vieraassa ympäristössä tuottaa kohtuuttomia vaikeuksia. Opaskoiran hakijalta edellytetään kohtuullista fyysistä kuntoa ja perusliikkumisvalmiutta esimerkiksi valkoisen kepin kanssa.

Opaskoiranpito on käyttäjälle maksutonta. Opaskoirakoulu maksaa koiran koulutuksen, yhteistyökoulutuksen, ruokinnan ja eläinlääkintäkulut. Lisätietoja saa Näkövammaisten Keskusliiton opaskoirakoululta.

Opaskoira on lääkinnällisen kuntoutuksen apuväline. Sitä haetaan oman keskussairaalan näönkuntoutusyksikön kautta. Hakemuksen laatimisessa avustaa tarvittaessa näkövammaisten kuntoutusohjaaja tai muu virkailija.

Lisätietoa opaskoirasta: www.opaskoirakoulu.fi

9.3 Avustajakoira

Avustajakoira avustaa fyysisesti vammaista henkilöä päivittäisissä toimissa, joihin yleensä tarvitaan toisen henkilön apua tai teknisiä apuvälineitä.

Avustajakoiran voi saada vammaisen henkilö

- jonka kädet toimivat auttavasti
- joka on sopeutunut elämään vammansa kanssa
- joka tulee toimeen eläinten kanssa.

Avustajakoira voi esimerkiksi avata raskaan oven, painaa katkaisijoita ja vetää pyörätuolia ulkona lumessa tai ylämäessä. Se nostaa, noutaa, siirtää ja kuljettaa tavaroita.

Avustajakoira koulutetaan ennen kuin se luovutetaan asiakkaalle. Asiakas saa koiran maksutta itselleen. Sen jälkeen käyttäjä maksaa koiran ylläpidon. Koiran omistusoikeus säilyy Invalidiliitolla.

Lisätietoa avustajakoirasta: www.invalidiliitto.fi

10 TULKKAUSPALVELUT

10.1 Maahanmuuttajat

Tulkkaus- ja käännöspalveluiden tavoitteena on, että pysyvästi Suomessa asuvilla maahanmuuttajilla olisi tasavertaiset mahdollisuudet käyttää julkisia palveluja.

Henkilöllä, jonka äidinkieli on muu kuin suomi tai ruotsi on oikeus käyttää tulkkia asioidessaan viranomaisten kanssa. Jos käsiteltävä asia on pantu vireille viranomaisen aloitteesta, täytyy viranomaisen tarvittaessa järjestää tulkkaus. Jos esimerkiksi etuuskäsittely on asiakkaan aloite, asiakkaan täytyy itse tarvittaessa maksaa tulkki.

Tulkkaus- ja kääntämisvastuu voi kuitenkin olla viranomaisilla myös silloin, kun on kyse perustoimeentulon turvaamisesta esimerkiksi sairauden, työkyvyttömyyden tai työttömyyden vuoksi.

Tulkilla on vaitiolovelvollisuus. Jos asiakas ei jostain syystä koe voivansa luottaa tulkkiin, hänen on ilmaistava se viranomaiselle asiointitilanteessa.

10.2 Kuulovammaiset, kuulonäkövammaiset sekä puhevammaiset

Kuulovammaisilla, kuulonäkövammaisilla sekä puhevammaisilla on oikeus tulkkauspalvelujen käyttöön.

Tulkkauspalveluja voi saada henkilö, joka vammansa vuoksi tarvitsee tulkkausta

- työssä käymiseen
- opiskeluun perusopintojen jälkeen
- asiointiin
- yhteiskunnalliseen osallistumiseen
- harrastamiseen tai virkistykseen.

Tulkkauspalvelun käyttö edellyttää, että tulkkauspalvelun käyttäjä pystyy ilmaisemaan itseään tulkkauksen avulla ja hän käyttää jotain toimivaa kommunikointimenetelmää.

Kuulo- tai puhevammaisella henkilöllä on oikeus käyttää tulkkauspalvelua vähintään 180 tuntia vuodessa. Kuulonäkövammaisella henkilöllä on oikeus käyttää tulkkauspalvelua vähintään 360 tuntia vuodessa (määrä vuonna 2013).

Tulkaustunteja voi saada enemmänkin kuin tämän vähimmäismäärän, jos se on perusteltua. Lisätuntien myöntämisessä otetaan huomioon käyttäjän yksilölliset tarpeet. Lisätunteja on haettava erikseen.

Tulkkauspalvelua haetaan Kelan Vammaisten tulkkauspalvelukeskuksesta.

Lisätietoa tulkkauspalvelusta: www.kela.fi/vammaisten-tulkkauspalvelut

11 TERVEYDENHOITO, KUNTOUTUS JA APUVÄLINEET

11.1 Lääkkeet

Kela maksaa korvauksia lääkärin määräämistä lääkkeistä. Korvausta voi saada lääkkeistä, perusvoiteista ja kliinisistä ravintovalmisteista, joita lääkäri on määrännyt sairauden hoitoon. Kustannuksista saa Kela-korvauksen yleensä jo apteekissa, kun näyttää Kela-kortin.

Korvauksen suuruus vaihtelee. Asiakas maksaa aina itse osan lääkekuluista omavastuusuutena.

Jos lääkekustannukset ylittävät kalenterivuoden aikana 670 euroa (summa vuonna 2013), asiakas maksaa tämän jälkeen vain 1,50 euron omavastuun lääkettä kohti kullakin ostokerralla.

Lisätietoa lääkekorvauksesta: www.kela.fi/laakkeet

11.2 Terveystuhoollon maksut ja maksukatto

Kunnallisista sosiaali- ja terveystuhoolluista voidaan periä maksu käyttäjältä. Maksu voidaan periä henkilön maksukyvyyn mukaan. Osa palveluista on kuitenkin lailla määritetty maksuttomaksi.

Kunnallisista terveystuhoolluista perittävällä asiakasmaksuilla on kalenterivuositainen maksukatto eli asiakkaan maksama enimmäishinta. Vuonna 2013 maksukatto oli 636 euroa.

Maksukattoon lasketaan mukaan

- terveystuhoolluksen avosairaanhoidon lääkäripalvelujen maksut
- fysioterapiamaksut
- sarjahoidon maksut
- sairaalan poliklinikkamaksut
- päiväkirurgian maksut
- lyhytaikaisen laitoshoidon maksut terveystuhoollon ja sosiaalihoollon laitoksissa
- yö- ja päivähoollon maksut
- kuntoutushoidon maksut.

Alle 18-vuotiaiden lasten maksut otetaan huomioon huoltajan maksukatossa.

Maksukattoon ei lasketa mukaan maksuja

- hammashoidosta
- sairaankuljetuksesta
- lääkärintodistuksista
- yksityislääkärin läheteellä tehdyistä laboratorio- ja kuvantamistutkimuksista, kuten röntgen- tai ultraäänitutkimuksista.

Maksukattoon ei lasketa maksuja, jotka on korvattu asiakkaalle esimerkiksi toimeentulotuesta tai tapaturmavakuutuksen perusteella.

Kun maksukatto on täytynyt

- asiakas saa avohoidon palvelut pääsääntöisesti maksutta.
- lyhytaikaisesta laitoshoidosta peritään enintään 15 euron hoitopäivämaksu.

Asiakkaan on itse seurattava maksukaton täyttymistä. Alkuperäiset maksukuitit pitää säilyttää. Todistuksen maksukaton täyttymisestä antaa terveyskeskus tai muu julkinen terveydenhuolto.

11.3 Kuntoutus

Kuntoutuksen tavoitteena on kuntoutujan työ- ja toimintakyvyn säilyttäminen, ylläpitäminen ja parantaminen. Kuntoutuksella tuetaan kuntoutujan mahdollisuuksia selviytyä erilaisista arkielämän toiminnoista.

Kela järjestää lakisääteistä lääkinnällistä kuntoutusta vaikeavammaisille henkilöille. Kelan vaikeavammaisten lääkinnällistä kuntoutusta voi saada, kun on asunut Suomessa kolme vuotta, koska oikeus Kelan lääkinnälliseen kuntoutukseen on sidoksissa vammaistuen saamiseen. Lisäksi hakijan tulee täyttää muut kuntoutuksen saamisen ehdot. Kelan harkinnanvaraista kuntoutusta voi saada jo aiemmin.

Vaikeavammaisella tarkoitetaan henkilöä, jolla

- sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuu lääketieteellistä ja toiminnallista haittaa, jonka helpottamiseksi tarvitaan vähintään vuoden kestävää kuntoutusta

- haitta on niin suuri, että hänellä on sen vuoksi huomattavia vaikeuksia selviytyä jokapäiväisistä toimistaan kotona, koulussa, työelämässä ja muissa elämäntilanteissa julkisen laitoshoidon ulkopuolella.

Kela järjestää myös osatyökykyisille tarkoitettua ammatillista kuntoutusta ja kuntoutuspsykoterapiaa ammattipintojen tai työssäkäymisen tukemiseksi. Ammatillisena kuntoutuksena Kela voi järjestää esimerkiksi työ- ja koulutuskokeilua, työhönvalmennusta sekä työhön tai koulutukseen liittyviä apuvälineitä.

Kunnallinen terveydenhuolto vastaa vaikeavammaisen sellaisesta lääkinnällisestä kuntoutuksesta, joka liittyy välittömästi sairaanhoitoon. Samoin se vastaa kuntoutusohjauksesta ja jokapäiväisessä elämässä tarvittavista apuvälineistä, kuten liikkumisen ja kommunikaation apuvälineistä sekä ympäristön hallintalaitteista.

Vakuutusyhtiö voi korvata kuntoutuksen, jos vammautuminen on tapahtunut tapaturmaisesti ja jos henkilö on tapaturman tapahtuessa vakuutettu jossain vakuutusyhtiössä.

11.3.1 Sopeutumisvalmennus

Sopeutumisvalmennuksen tavoitteena on auttaa ja tukea vammaista henkilöä ja hänen läheisiään muuttuneessa elämäntilanteessa. Tavoitteena on, että vammaisen henkilö voi elää mahdollisimman itsenäistä ja täysipainoista elämää ja osallistua yhteiskunnassa.

Sopeutumisvalmennuksessa saa esimerkiksi tietoa vammasta tai sairaudesta. Valmennuksen tavoitteena on parantaa sairauden tai vamman heikentämiä psyykkisiä, fyysisiä ja sosiaalisia toimintavalmiuksia.

Sopeutumisvalmennus on yleensä tarpeen heti vammautumisen jälkeen. Sopeutumisvalmennukseen voi osallistua myös myöhemmin, kun ikä tai vamma tuo muutoksia elämään ja toimintakykyyn.

Sopeutumisvalmennuskursseja järjestetään eri sairaus- ja ikäryhmille sekä perheille. Kurssille voi osallistua esimerkiksi perhe, jolla on vammaisen lapsi.

Kursseja järjestävät vammaisjärjestöt, Kela ja muut kuntoutuksen palveluntuottajat. Kustannukset korvaa joko kotikunta, Kela tai vakuutusyhtiö. Kursseja järjestetään avo- tai laitospuotoisena kuntoutuslaitoksissa ja kurssikeskuksissa.

Lisätietoja saa vammaisjärjestöistä ja Kelasta: www.kela.fi/kuntoutus

11.3.2 Kuntoutuksen matkakustannukset

Kuntoutuksen maksaja, kuten esimerkiksi Kela, korvaa kuntoutukselta aiheutuneet kohtuulliset matkakustannukset. Korvauksia haetaan Kelasta kuitteja vastaan 6 kuukauden kuluessa matkasta. Joissakin tapauksissa kuntoutuksen järjestäjätaho voi korvata matkakustannukset. Kuntoutusmatkoissa on sekä matkakohtainen että vuosittainen omavastuuosuus.

11.4 Apuvälineet

Terveysthuollon järjestämiä apuvälineitä ovat sellaiset välineet ja laitteet, joita vammaisen henkilö tarvitsee selviytyäkseen päivittäisistä toiminnoistaan. Perusapuvälineiden myöntämisestä vastaa yleensä terveyskeskus.

Perusapuvälineitä ovat esimerkiksi

- kyynär- ja kainalosauvat, kävelykeppi
- rollaattori
- wc-koroke, suihkutuoli, ammeistuin ja -lauta
- tarttumapihdit
- tukikahvat.

Muut apuvälineet myöntää keskussairaala. Esimerkiksi sähköpyörätuolin voi saada keskussairaalan kautta.

Apuvälinepalveluun kuuluu tarpeen arviointi, sovitus ja käytön opetus. Apuvälineiden myöntäminen, korjaus, uusiminen ja käytön opetus ovat maksuttomia palveluja.

Terveysthuolto kustantaa vammaiselle oppilaalle, joka käy peruskoulua tai lukiota lääkinälliseen kuntoutukseen kuuluvat henkilökohtaiset,

koulussa ja muissa elämäntilanteissa tarvittavat apuvälineet. Koulu huolehtii koulu- ja luokkakohtaisista apuvälineistä.

Kela järjestää ammatillisena kuntoutuksena vaativat erityistason apuvälineet, jotka ovat sairauden tai vamman vuoksi tarpeen opiskelusta selviytymiseksi. Näitä apuvälineitä voi saada aikaisintaan peruskoulun yläasteella oleva opiskelija, jolle on tehty ammatillisen koulutuksen suunnitelma.

12 OPISKELU

Suomessa kaikilla, myös vaikeavammaisilla henkilöillä, on oikeus opiskeluun. Opiskeluun on mahdollista saada tukea, kuten apuvälineitä ja avustaja.

12.1 Suomen kielen opiskelu

Suomen kielen opiskelu auttaa Suomeen kotoutumisessa. Suomen kielen kursseja järjestävät erilaiset oppilaitokset, järjestöt ja projektit.

Suomen kielen kursseilla voi hakeutua myös työ- ja elinkeinotoimiston kautta. Työvoimapolitiittinen koulutus on opiskelijoille maksutonta. Tietoa työvoimapolitiittisista suomen kielen kursseista saat työ- ja elinkeinotoimistosta ja työhallinnon sivuilta osoitteesta: www.mol.fi

Oppilaitoksissa kurssit alkavat yleensä elokuussa tai syyskuussa sekä tammikuussa. On tärkeää ilmoittautua hyvissä ajoin ennen kurssin alkua. Lisätietoa ilmoittautumisista saa suoraan oppilaitoksista.

Suomen kansalaisuuden hakeminen edellyttää, että hakijalla täytyy olla tyydyttävä suullinen ja kirjallinen suomen tai ruotsin kielen taito. Myös suomalaisen viittomakielen taito riittää. Kielitaidon voi osoittaa esimerkiksi niin, että suorittaa yleisen kielitutkinnon. Tutkinto täytyy suorittaa hyväksytysti yleistaitotasolla kolme. Tämä tarkoittaa keskitasoa.

Lisätietoa suomen kielen opiskelusta Infopankin sivuilta: www.infopankki.fi

Tutustu Suomen kielen kurssien tarjontaan pääkaupunkiseudulla ja Tampereen alueella: <http://www.finnishcourses.fi/>

12.2 Ammatinvalinta ja urasuunnittelu

Jos ammatinvalinta tai alan vaihtaminen tuntuu hankalalta, siihen voi saada apua työ- ja elinkeinotoimiston ammatinvalintapalveluista. Ammatinvalintapsykologit auttavat ammatti- ja koulutussuunnitelmien tekemisessä. Ammatinvalintapsykologin kanssa on mahdollista selvittää myös sairauden tai vamman vaikutuksia koulutukseen tai ammattiin.

Ammatinvalintapalveluihin kuuluvat kahdenkeskiset, luottamukselliset keskustelut. Tarvittaessa voidaan järjestää erilaisia työ- ja koulutuskokeiluja työpaikoilla ja ammattioppilaitoksissa sekä tutustumiskäyntejä eri oppilaitoksiin. Lisätietoja saa työ- ja elinkeinotoimistosta, Kelasta ja vammaisjärjestöistä

12.3 Henkilökohtainen avustaja

Vaikeavammaisella opiskelijalla on mahdollisuus saada henkilökohtainen avustaja. Avustaja auttaa opintoihin liittyvissä päivittäisissä toimissa, kuten liikkumisessa, ruokailussa ja muistiinpanojen tekemisessä.

Henkilökohtaista avustajaa haetaan asuinkunnan sosiaalitoimistosta.

12.4 Ammatillinen erityisopetus

Ammatillinen erityisopetus on tarkoitettu opiskelijoille, jotka tarvitsevat opinnoissaan erityistä tukea. Tuen tarpeen syitä ovat esimerkiksi vammaisuus, oppimisvaikeudet, psyykkiset tai sosiaaliset ongelmat sekä fyysiset sairaudet.

Ammatillista erityisopetusta järjestetään yleisissä ammattioppilaitoksissa sekä ammatillisissa erityisoppilaitoksissa.

Ammatillisissa erityisoppilaitoksissa opetus tapahtuu pienryhmissä. Opiskelijoille tarjotaan henkilökohtaista ohjausta ja tukea opinnoissa ja päivittäisessä elämässä.

Ammatilliset erityisoppilaitokset tarjoavat

- koulutuskokeiluja
- valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta
- ammatillista peruskoulutusta.

Osa oppilaitoksista tarjoaa myös ammatillista aikuiskoulutusta sekä maahanmuuttajien valmistavaa ja valmentavaa koulutusta.

Lisätietoa opiskelusta ja opiskeluun hakemisesta saa oppilaitoksista.

Lisätietoa ammatillisesta erityisopetuksesta: www.ammatillinenerityisopetus.fi

12.5 Koulumatkakustannukset

Jos henkilöllä on kohtuuttoman paljon vaikeuksia käyttää joukkoliikennettä, on hänellä subjektiivinen oikeus saada kuljetuspalveluja. Sen lisäksi hänellä on tarvittaessa oikeus myös saattajaan. Kuljetuspalveluja voi käyttää työ-, opiskelu- ja vapaa-ajan matkoilla. Työ- ja opiskelumatkat korvataan tarpeen mukaan kokonaisuudessaan.

Kuljetuspalvelua haetaan kunnan sosiaalitoimistosta.

Jos henkilö ei ole oikeutettu kuljetuspalveluihin, hänellä voi olla oikeus Kelan maksamaan koulumatkatukeen.

Lisätietoja opiskeluun liittyvistä matkатуista saa oppilaitoksista.

12.6 Taloudellinen tuki opiskeluun

12.6.1 Opintotuki

Opintoihin on mahdollista saada Kelasta opintotukea.

Opintotukeen kuuluu

- opintoraha
- asumislisä
- opintolainan valtioneuvosto.

Opintotuen myöntämisen yleisiä edellytyksiä ovat

- oppilaitokseen hyväksyminen
- päätoiminen opiskelu
- opinnoissa edistyminen
- taloudellisen tuen tarve.

Opintotuen suuruuteen vaikuttaa hakijan ikä, asumismuoto, oppilaitos ja siviilisääty. Opiskelija on oikeutettu opintorahaan täytettyään 17 vuotta.

Jos hakija opiskelee toisen asteen oppilaitoksessa, on perheetön ja alle 20-vuotias, hänen opintorahansa suuruuteen voivat vaikuttaa vanhempien tulot.

Opintotuen kanssa ei voi saada samaan aikaan eläkettä, kuntoutusrahaa, työttömyyspäivärahaa, työmarkkinatukea, työvoimakoulutuksen koulutustukea tai asevelvollisten päivärahaa.

Jos henkilö opiskelee Suomessa, mutta ei ole Suomen kansalainen, hän voi saada opintotukea, jos

- hänet on rekisteröity väestötietojärjestelmään Suomessa vakinaisesti asuvaksi ja
- hänen Suomessa oleskelunsa syy on muu kuin opiskelu (esimerkiksi työskentely, perhesiteet tai paluumuutto).

Jos henkilö on tullut Suomeen opiskelemaan, hän ei voi saada opintotukea Suomesta. Opintotuesta ja sen hakemisesta saa lisätietoja Kelan toimistosta ja oppilaitoksista.

12.6.2 Asumislisä opiskelijalle

Vuokra-asunnossa asuva opiskelija voi saada asumislisää. Asumislisä myönnetään vain opiskelukuukausien ajaksi.

Opiskelijat, joilla ei ole oikeutta asumislisään, voivat hakea yleistä asumistukea.

Asumislisä on osa opintotukea. Asumislisää ja yleistä asumistukea haetaan Kelasta.

12.6.3 Opintolaina

Opintorahaa tai aikuiskoulutustukea saava henkilö voi hakea opintolainaa, jolle on valtioneuvosto. Myös opiskelija, joka ei saa opintorahaa, saattaa tietyn ehdoin saada lainatakauksen.

Opintolainan valtioneuvosto haetaan Kelasta. Opintolainaa haetaan pankista. Lainan korosta ja muista lainaehtoista sopivat pankki ja opiskelija. Opintolaina on maksettava takaisin. Opintolainan ehdot ja takaisinmaksuaikataulu sovitaan pankin kanssa.

12.6.4 Aikuiskoulutustuki

Aikuiskoulutustukea voi saada aikuisopiskelija, joka on työ- tai virkasuhteessa tai toimii yrittäjänä.

Aikuiskoulutustuen saaminen edellyttää, että

- on ollut vähintään 8 vuotta työelämässä työntekijänä tai yrittäjänä
- nykyinen työsuhde tai päätoiminen yritystoiminta on kestänyt vähintään vuoden
- on työstä opintovapaalla
- ei saa muuta tukea opintoihin.

Aikuiskoulutustukea voi hakea Koulutusrahastosta. Kela voi myöntää aikuiskoulutustukea saavalle opintolainan valtiontakauksen.

12.6.5 Ammatillinen kuntoutus ja kuntoutusraha

Kela järjestää osatyökykyisille henkilöille ammatillisena kuntoutuksena

- koulutusta
- kuntoutustarvetta ja -mahdollisuuksia selvittäviä tutkimuksia
- koulutus- ja työkokeiluja esimerkiksi sairauden kannalta sopivan ammattialan löytämiseksi.

Jos sairaus tai vamma aiheuttaa olennaisia rajoituksia ammatinvalinnassa, Kela voi tukea koulutusta ensimmäiseen ammattiin. Uudelleen- tai jatkokoulutusta tuetaan, jos kuntoutuja ei selviydy ammatissaan vamman tai sairauden vuoksi. Koulutuksen tukeminen edellyttää, että koulutusala on sairauden kannalta sopiva ja että koulutuksen avulla kuntoutujalla on mahdollisuudet päästä työhön.

Jos Kela tekee myönteisen päätöksen koulutuksen tukemisesta kuntoutuksena, se maksaa koulutuksesta aiheutuneet tarpeelliset ja kohtuulliset kustannukset.

Koulutuksen aikaisena toimeentuloturvana maksetaan kuntoutusrahaa. Kuntoutusraha on veronalaista tuloa.

Ammatillista kuntoutusta ja kuntoutusrahaa haetaan Kelan toimistosta. Lisätietoa saa Kelasta.

Jos opiskelun tarve johtuu työtapaturmasta, ammattitaudista tai liikenneonnettomuudesta, voi opiskelun korvata Liikenne- ja

tapaturmavakuutusyhtiö osana työhön paluuseen tähtäävää ammatillista kuntoutusta.

Joskus opiskelua voidaan tukea myös työeläkevakuutuksen kuntoutuksena. Lisää tietoja saa omasta työeläkevakuutusyhtiöstä ja Vakuutuskuntoutus VKK ry:stä.

12.6.6 Apurahat ja stipendit

Lisätukea opintojen rahoitukseen voi saada erilaisista apurahoista ja stipendeistä. Niitä kannattaa kysyä suoraan vammaisjärjestöistä.

Seuraavassa on lueteltu muutamia tahoja, jotka jakavat apurahoja ja stipendejä erityisesti vammaisille opiskelijoille:

- Helsingin yliopiston professorien puoliset ry
- Näkövammaisten Kulttuuripalvelu
- Suomen CP-Liitto ry
- Suomen Näkövammaissäätiö
- Suomen vammaiskoulutuksen tukiyhdistys ry
- Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö.

13 TYÖ

13.1 Työ- ja elinkeinotoimiston palvelut

Työ- ja elinkeinotoimistot eli TE-toimistot auttavat opintojen ja ammattiuran suunnittelussa sekä työpaikan haussa.

TE-toimisto tarjoaa seuraavia palveluja:

- ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelut
- koulutus- ja ammattitietopalvelut
- työvälitys
- työvoimakoulutus
- ammatillisen kuntoutuksen palvelut

TE-toimistot järjestävät myös työvoimapolitiista suomen kielen koulutusta maahanmuuttajille. Lisäksi TE-toimistot osallistuvat kotoutumissuunnitelman laatimiseen.

Työ- ja elinkeinotoimistossa on osatyökykyisten työnhakijoiden neuvontaan ja työhön sijoitukseen perehtyneitä erikoistyövoimaneuvoja. Työvoimaneuvoja selvittää yhteistyössä asiakkaan kanssa asiakkaan mahdollisuudet sijoittua avoimille työmarkkinoille. Työhön sijoittumiseksi tai työssä pysymisen tukemiseksi voidaan tarvittaessa järjestää erilaisia työkunnontutkimuksia, kuntoutustutkimuksia sekä työ- ja koulutuskokeiluja työpaikoilla ja ammattioppilaitoksissa.

TE-toimiston palvelut ovat maksuttomia. Myös vammaisjärjestöissä on työllistämistä tukevia palveluja. Työnhakijan kannattaa sekä hyödyntää palveluja että itse aktiivisesti etsiä työpaikkaa.

13.1.1 Työvoimakoulutus

Työvoimakoulutusta järjestetään esimerkiksi

- työttömille
- maahanmuuttajille
- osatyökykyisille työnhakijoille.

Työvoimakoulutus voi olla esimerkiksi

- jatko- tai täydennyskoulutusta
- valmentavaa koulutusta, kuten maahanmuuttajien kielikoulutusta.

Työvoimakoulutuksella pyritään myös edistämään osatyökykyisten työnhakijoiden työllistymistä. Koulutus voidaan liittää muihin palveluihin, esimerkiksi kuntoutukseen tai tukityöllistämiseen.

Jokaiselle koulutettavalle tehdään henkilökohtainen opiskelusuunnitelma.

Työvoimakoulutus on maksutonta. Työvoimakoulutukseen haetaan työ- ja elinkeinotoimiston kautta.

13.1.2 Ammatillinen kuntoutus

Ammatillinen kuntoutus on suunnattu henkilöille, joilla jokin vamma tai sairaus heikentää työ- ja toimintakykyä.

Työ- ja elinkeinotoimistoissa ammatillisen kuntoutuksen palveluista vastaavat erikoistyövoimaneuvojat ja ammatinvalintapsykologit. He auttavat asiakasta löytämään sellaisia työhön ja opiskeluun liittyviä ratkaisuja, joissa on otettu huomioon asiakkaan terveydentila.

Tarpeen vaatiessa asiakkaalle voidaan korvata esimerkiksi terveydentilatutkimuksista tai työ- ja koulutuskokeilusta aiheutuvat kustannukset.

Lisätietoja ammatillisesta kuntoutuksesta saa TE-toimistosta ja kunnan sosiaalitoimistosta.

13.1.3 Kuntouttava työtoiminta

Kuntouttava työtoiminta on tarkoitettu henkilöille, jotka ovat olleet pitkään työttömänä. Työtoiminnan tavoitteena on työllistyä avoimille työmarkkinoille.

Työttömälle henkilölle laaditaan aktivointisuunnitelma. Asiakas laatii suunnitelman yhteistyössä työ- ja elinkeinotoimiston ja kunnan sosiaalitoimiston kanssa. Aktivointisuunnitelmassa voi olla esimerkiksi

- TE-toimiston työllistymispalveluja
- erilaisia sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluja
- kuntouttavaa työtoimintaa.

Kuntouttava työtoiminta pyritään järjestämään siten, että se sopii asiakkaan yksilöllisiin tarpeisiin. Järjestämisessä otetaan huomioon

asiakkaan työ- ja toimintakyky. Kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä päättää kunta.

Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuva saa

- joko työmarkkinatuen ja siihen liittyvän ylläpitokorvauksen tai
- toimeentulotuen ja siihen liittyvän toimintarahaa.

Lisäksi hänelle korvataan osallistumisesta aiheutuvat matkakustannukset. Lisätietoja kuntouttavasta työtoiminnasta saa TE-toimistosta ja kunnan sosiaalitoimistosta.

13.2 Eläkkeen lepäämään jättäminen

Kelan täyden työkyvyttömyyseläkkeen voi jättää lepäämään tietyn edellytyksin. Eläkkeen lepäämään jättäminen helpottaa työelämään siirtymistä. Lepäämään jättäminen tarkoittaa, ettei eläkettä makseta tietyinä aikoina, mutta eläkettä ei tarvitse hakea uudelleen, jos työt loppuvat.

Sen avulla henkilö voi kokeilla työtä vähintään 3 kuukautta ja enintään 2 vuotta. Sen jälkeen hän voi siirtyä työelämään kokonaan tai takaisin eläkkeelle. Ylintä vammaistukea voidaan kuitenkin maksaa enintään 2 vuotta eläkkeen lepäämään jättämisen ajalta.

Lisätietoja eläkkeen lepäämään jättämisestä saa Kelasta.

14 PERHE

14.1 Päivähoito ja kotihoidon tuki

14.1.1 Lasten päivähoito

Alle kouluikäisen lapsen vanhemmilla tai muulla huoltajalla on subjektiivinen oikeus saada lapselleen kunnan järjestämä päiväkotitai perhepäivähoitopaikka. Hoitopaikkaa pitää hakea kunnan sosiaali- tai päivähoitotoimelta viimeistään neljä kuukautta ennen kuin tarvitsee hoitopaikan.

Jos hoitopaikkaa tarvitaan vanhempien työllistymisen tai opiskelun vuoksi eikä lapsen hoitotarpeen alkamisajankohtaa voi ennakoita, tulee hoitopaikkaa hakea viimeistään kahta viikkoa ennen kuin lapsi tarvitsee hoitopaikan. Mitä myöhäisemmässä vaiheessa hoitopaikkaa hakee, sitä vaikeampaa on usein saada hoitopaikka kodin läheltä.

Kunta perii maksun päivähoitosta. Perheen tulot vaikuttavat maksun suuruuteen. Hakulomakkeita päivähoitopaikkaa varten saa kunnan päiväkodeista ja kunnan sosiaali- ja päivähoitotoimistosta.

Perheen on mahdollista ostaa päivähoitopalvelu myös yksityiseltä palveluntarjoajalta. Yksityisen päivähoiton kustannuksiin voi hakea yksityisen hoidon tukea Kelasta. Tuki voi olla enintään lapsen hoitomaksun suuruinen.

14.1.2 Kotihoidon tuki

Kotihoidon tukea voi hakea perhe, jonka alle 3-vuotias lapsi ei ole kunnan järjestämässä päivähoitossa. Tukea voi saada esimerkiksi silloin, kun hoitaa alle 3-vuotiasta lasta kotona.

Kotihoidon tuki koostuu hoitorahasta ja hoitolisästä. Hoitorahan saamiseen ja sen suuruuteen vaikuttavat lapsen ikä ja sisarusten lukumäärä. Hoitolisään vaikuttavat perheen tulot.

Kotihoidon tukea haetaan Kelasta.

Monet kunnat maksavat osana kotihoidon tukea erillistä kuntalisää, jota voi tiedustella kotikunnasta.

14.2 Kotipalvelu

Kotipalvelu on suunnattu seuraaville asiakasryhmille:

- vanhuksat
- yli 18-vuotiaat vammaiset henkilöt
- toipilaat ja pitkäaikaissairaat
- lapsiperheet sairaustapauksissa tai kriisitilanteissa.

Kotipalvelusta saa tukea niihin päivittäisiin toimintoihin, joista kotona asuva asiakas ei selviä yksin. Apua voi saada esimerkiksi peseytymiseen. Kotipalvelun tavoitteena on, että eläminen kotona on mahdollista ja turvallista myös silloin, kun toimintakyky on heikentynyt.

Palveluja saa kotiin tarvittaessa ympäri vuorokauden, myös viikonloppuisin.

Kotipalvelun lisäksi kotiin voi saada myös kotisairaanhoidon palveluja. Kotisairaanhoidon on lääkärin määräämää kotona tapahtuvaa sairaanhoitoa ja kuntoutusta. Kotisairaanhoidon varten tarvitaan lääkärin lähete.

Kotipalvelujen saannista päättää kunnan kotipalvelun esimies. Kotisairaanhoidon järjestämisestä vastaa kunnan terveyskeskus.

14.3 Omaishoidon tuki

Omaishoidon tuki on hoitopalkkio, joka maksetaan vanhusta, vammaista tai sairasta henkilöä kotona hoitavalle henkilölle. Omaishoidon tukeen voidaan liittää myös muita palveluita.

Hoitopalkkion suuruus riippuu hoidon sitovuudesta ja vaativuudesta. Palkkion suuruus vaihtelee kunnittain.

Omaishoidon tuesta laaditaan yhdessä hoidettavan ja hoitajan kanssa hoito- ja palvelusuunnitelma. Hoito- ja palvelusuunnitelmaan merkitään

- omaishoitajan antama hoito
- muut tarvittavat palvelut
- miten hoito järjestetään omaishoitajan vapaan aikana.

Omaishoidon tuki on verollista tuloa. Siitä kertyy omaishoitajalle eläkettä.

Omaishoidon tukea haetaan asuinkunnan sosiaalitoimistosta.

14.4 Perhe- ja parisuhdeneuvonta

14.4.1 Kasvatus- ja perheneuvonta

Kunnan kasvatus- ja perheneuvonnasta saa tukea ihmissuhteisiin, perhe-elämään ja lasten kasvatukseen liittyvissä asioissa.

Sosiaalitoimistosta tai perheneuvolasta saa apua ja neuvoja esimerkiksi silloin, kun

- lapsella tai nuorella on vaikeuksia kotona, päiväkodissa, koulussa tai kavereiden kanssa.
- perheessä on kriisi
- parisuhteessa on ongelmia.

Parisuhde- ja perheasioissa voi ottaa yhteyttä asuinkunnan sosiaalityöntekijään. Palvelu on asiakkaalle maksuton.

14.4.2 Pari- ja perheterapia

Pari- ja perheterapia on tarkoitettu pareille tai perheille, joilla on parisuhteeseen tai perheeseen liittyviä ongelmia.

Pari- ja perheterapiaan voi hakeutua esimerkiksi seuraavissa tilanteissa:

- erouhka
- perheväkivalta
- mielenterveysongelma
- oireileva nuori tai lapsi
- kuolema perheen sisällä
- päihteiden käyttö perheessä
- uusperhe.

Terapian tavoitteena on parantaa perhetilannetta. Terapia voi auttaa tunnistamaan ristiriidat, parantamaan kommunikaatiota ja löytämään ratkaisuja ongelmiin. Pari- ja perheterapia voi olla psykososiaalista hoitoa tai kriisiapua.

Lisätietoa pari- ja perheterapiasta saa sosiaalivirastosta ja Väestöliitosta.

14.5 Seksuaalineuvonta

Seksuaalineuvonnassa saa tietoa ja tukea seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa. Näitä voivat olla esimerkiksi

- tunne-elämään ja ihmissuhdetaitoihin liittyvät kysymykset
- vamman tai sairauden vaikutukset seksuaalisuuteen
- toiminnalliset seksuaaliset häiriöt.

Seksuaalineuvonta sopii sekä yksin eläville että pariskunnille.

Seksuaalineuvontaa on tarjolla terveyskeskuksissa ja useimmissa kuntoutuskeskuksissa. Eri puolella Suomea on myös yksityisiä seksuaalineuvoja ja seksuaaliterapeutteja.

Seksuaalineuvontaa saa myös puhelimitse ja internetin välityksellä Sexpo-säätiöstä (www.sexpo.fi) ja Väestöliitosta (www.vaestoliitto.fi).

14.6 Perhetyö

Ennaltaehkäisevän perhetyön tarkoituksena on tukea kokonaisvaltaisesti perheiden omaa selviytymistä erilaisissa elämäntilanteissa ja ennaltaehkäistä perheiden ongelmatilanteita. Ennaltaehkäisevää perhetyötä voidaan toteuttaa monin eri tavoin, eikä sen piiriin hakeutuminen edellytä lähetettä eikä asiakkuutta lastensuojelussa.

Lastensuojelun perhetyö puolestaan on lastensuojelun avohuollon tukitoimi, jonka asiakkaaksi tullaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän kautta. Lastensuojelun perhetyöllä pyritään tukemaan asiakasperhettä arjessa selviytymisessä samalla, kun varmistetaan lapsen edun toteutuminen.

Perhetyön järjestämisestä vastaa pääasiassa kunnan sosiaalitoimi.

15 VAPAA-AIKA

Myös vammaisilla ihmisillä on oikeus aktiiviseen vapaa-aikaan. Vapaa-ajalla voi esimerkiksi harrastaa liikuntaa, käydä kulttuuritapahtumissa tai osallistua järjestötoimintaan tai yhteiskunnalliseen toimintaan. Vapaa-aikaan voi saada tukea kunnan sosiaalitoimistosta ja järjestöiltä.

15.1 Harrastus- ja vapaa-ajan välineet

Kunnan sosiaalitoimistosta voi hakea korvausta erityisvälineistä tai lisävarusteista, joita vammaisen henkilö tarvitsee vammansa tai sairautensa vuoksi harrastuksissa ja vapaa-ajalla. Tällaisia varusteita ovat esimerkiksi ratsastuksessa tarvittavat hihnat ja erikoissatula tai veneilyssä tarvittavat istuimet ja käsien kiinnityslaitteet.

Korvausta voi hakea asuinpaikkakunnan sosiaalitoimistosta.

15.2 Erityisryhmien liikunta

Erityisryhmille liikuntaa järjestävät muun muassa

- kunnan liikuntatoimi
- kunnan terveys- ja sosiaalitoimi
- urheilu-, vammais-, kansanterveys- ja eläkeläisjärjestöt
- sosiaali- ja terveydenhuollon laitokset.

Ohjattua liikuntaa järjestetään kaikenikäisille. Erityisryhmille ja maahanmuuttajille järjestetään myös omia kursseja. Tarjonta vaihtelee kunnittain.

Lisätietoja liikuntapalveluista kannattaa kysyä kunnan liikuntatoimesta sekä vammais- ja urheilujärjestöistä. Samalla kannattaa tiedustella, onko erityisryhmille alennuskorttia esimerkiksi uimahalliin. Käytäntö vaihtelee kunnittain.

15.3 Kulttuuripalvelut

Kulttuuripalveluilla tarkoitetaan teatteria, musiikkitilaisuuksia, taidenäyttelyitä, elokuvia, tanssia ja muuta taiteeseen liittyvää toimintaa.

Eri kulttuuripalveluissa on huomioitu erityisryhmät eri tavoin. Esimerkiksi elokuvissa ja teattereissa on erikseen pyörätuolipaikkoja.

Eläkeläiset voivat saada alennuksia lippujen hinnoista. Jos henkilö tarvitsee saattajaa, saattaja pääsee yleensä ilmaiseksi esimerkiksi museoihin ja konsertteihin.

Liikuntavammaisen henkilön kannattaa varmistaa tilojen esteettömyys ennen teatteriin, museoon tai konserttiin menoa. Kannattaa esimerkiksi selvittää, onko pyörätuolille luiska vain jonkin tietyn sisäänkäynnin luona. Kannattaa myös varmistaa, että tilassa on esteetön wc ja hissi.

Joissain paikoissa on mahdollista saada opastusta myös helpotetulla suomen kielellä eli selkokielellä. Esimerkiksi Helsingissä Ateneumin taidemuseossa saa opastusta selkokielellä.

15.4 Lomat

Vammais- ja eläkeläisjärjestöt tarjoavat jäsenilleen erilaisia loma- ja kuntoutuspalveluja. Vähävaraisille henkilöille ja perheille järjestetään tuettuja lomiam, joiden tarkoituksena on tarjota esimerkiksi virkistystä, kuntoutusta tai vertaistukea. Tuettua lomaa voivat hakea kaikki Suomessa vakituisesti asuvat ihmiset, jotka eivät omin varoin pysty järjestämään lomaa. Loman saamiseen vaikuttaa henkilön tai perheen taloudellinen, sosiaalinen ja terveydellinen tilanne ja tarve. Palveluissa on yleensä jokin omavastuuosuus.

Lisätietoja lomista saa vammais- ja eläkejärjestöistä.

15.5 Tukihenkilötoiminta

Tukihenkilötoiminnalla tuetaan ensisijaisesti kotona asuvia kehitysvammaisia ja vaikeavammaisia ihmisiä. Toiminnan tavoitteena on asiakkaan elämänlaadun, elämänhallinnan, osallisuuden ja omatoimisuuden parantaminen.

Tukihenkilötoiminta voi olla esimerkiksi avustamista harrastuksissa tai seuraa ulkoiluun. Tukihenkilö on vapaaehtoistyöntekijä, jolle maksetaan kulukorvausta.

Mahdollisuutta tukihenkilön saamiseen voi tiedustella kotikunnan vammaispalveluista.

16 YHTEYSTIETOJA

Alla olevaan listaan on koottu erilaisten järjestöjen, yhdistysten ja muiden tahojen yhteystietoja. Yhteystiedot voivat muuttua. Paikallisyhdistysten yhteystiedot saa keskusjärjestöistä.

AIVOLIITTO RY
Suvilinnantie 2
20900 TURKU
puh. 02 2138 200
www.aivoliitto.fi

AIVOVAMMALIITTO RY
Kumpulantie 1 A
00520 Helsinki
puh. 09 8366 580
www.aivovammaliitto.fi

AUTISMI- JA ASPERGERLIITTO RY
Kaupintie 16 B
00440 HELSINKI
puh.09 7742 770
www.autismiliitto.fi

EPILEPSIALIITTO
Malmin kauppatie 26
00700 Helsinki
puh. 09 - 350 8230
www.epilepsia.fi

FINNISH MULTICULTURAL SPORTS
FEDERATION, FIMU RY
SUOMEN MONIKULTTUURINEN
LIIKUNTALIITTO RY
Kivensilmänkuja 2, 3. kerros
00920 Helsinki
puh. 050 5511 197
www.fimu.org

IHMISOIKEUSLIITTO
Döbelninkatu 2, 8. kerros
00260 HELSINKI
puh. 09 4155 2500
www.ihmisoikeusliitto.fi

INFOPANKKI
Infopankki.fi -toimitus
Hallintokeskus/Viestintä/Neuvonta ja
monikielinen viestintä
PL 1
00099 Helsingin kaupunki
www.infopankki.fi

INKERIKESKUS RY
Hämeentie 103 A
00550 HELSINKI
Puh. 09 7534 464
www.inkerikeskus.fi

INVALIDILIITTO RY
Mannerheimintie 107
00280 HELSINKI
puh. 09 613 191
www.invalidiliitto.fi

KEHITYSVAMMALIITTO RY
Viljatie 4 A
00700 HELSINKI
puh. 09 348 090
www.kehitysvammaliitto.fi

KEHITYSVAMMAISTEN TUKILIITTO RY
Pinninkatu 51
33100 Tampere
puh. 0207 718 200
www.kvtl.fi

KEHITYSVAMMATUKI 57 RY
Bulevardi 34 a A 4
00120 HELSINKI
puh. 0400 345 369
www.kvtuki57.fi

KUULOLIITTO RY
Ilkantie 4
00400 HELSINKI
puh. 09 5803 830
www.kuuloliitto.fi

KUUROJEN LIITTO RY
Ilkantie 4
00400 HELSINKI
tekstipuhelin: 09 580 31
puh. 09 5803 770
www.kl-deaf.fi

KYNNYS RY
Siltasaarenkatu 4, 5. kerros
00530 HELSINKI
puh. 09 6850 110
www.kynnys.fi

LIHASTAUTILIITTO RY
Läntinen Pitkätie 35
20100 TURKU
puh. 044 736 1030
www.lihastautiliitto.fi

MIELENTERVEYDEN KESKUSLIITTO
Ratakatu 9
00120 HELSINKI
puh. 09 5657 730
www.mtkl.fi

MONIHELI
Työpajankatu 2, 2. kerros
00580 Helsinki
www.moniheli.fi
www.icount.fi

MUISTILIITTO RY
Luotsikatu 4 E
00160 HELSINKI
puh.09 6226 200
www.muistiliitto.fi

NÄKÖVAMMAISTEN KESKUSLIITTO RY
Marjaniementie 74
00930 Helsinki
puh. 09 396 041
www.nkl.fi

PAKOLAISNEUVONTA RY
Kaisaniemenkatu 4 A, 6. kerros
00100 HELSINKI
puh. 075 7575 100
www.pakolaisneuvonta.fi

SELKOKESKUS
Viljatie 4 A
00700 Helsinki
puh. 09 3480 9240
www.selkokeskus.fi

SUOMEN CP-LIITTO RY
Malmin kauppatie 26
00700 HELSINKI
puh. 09 5407 540
www.cp-liitto.fi

SUOMEN VAMMAISURHEILU JA -LIIKUNTA
VAU RY
Radiokatu 20, 5. krs.
00240 Helsinki
puh. 09 4257 9824
www.vammaisurheilu.fi

SUOMEN KUUROSOKEAT RY
Marjaniementie 74
00930 Helsinki
tekstipuhelin: 09 3960 4321
puh. 040 7780 299
www.kuurosokeat.fi

SUOMEN MS-LIITTO RY
Vaihemäentie 10
21250 Masku
puh. 02 4392 111
www.ms-liitto.fi

SUOMEN PAKOLAISAPU
Kaikukatu 3, 4. krs.
00530 Helsinki
puh. 09 6962 640
www.pakolaisapu.fi

SUOMEN POLIOLIITTO RY
Kumpulantie 1A, 6. kerros
00520 HELSINKI
puh. 09 686 0990
www.polioliitto.com

SUOMEN PUNAINEN RISTI, SPR
Tehtaankatu 1 a
00140 HELSINKI
puh.020 7012 000
www.punainenristi.fi

SUOMEN REUMALIITTO RY
Iso Roobertinkatu 20–22 A
00120 HELSINKI
puh. 09 476 155
www.reumaliitto.fi

VAMMAISTEN LASTEN JA NUORTEN
TUKISÄÄTIÖ
Mikonkatu 8 A, 9 kerros
00100 HELSINKI
puh. 09 6829 530
www.vamlas.fi

VAMMAISTEN MAAHANMUUTTAJIEN
TUKIKESKUS HILMA
Marjaniementie 74, 3. kerros
00930 HELSINKI
puh. 050 300 2501
www.tukikeskushilma.fi

VANHUSTYÖN KESKUSLIITTO RY
Malmin kauppatie 26
00700 HELSINKI
puh. 09 3508 600
www.vtkl.fi

VIRKA INFO – HELSINGIN KAUPUNGIN
MONIKIELINEN NEUVONTAPISTE
Sofiankatu 1 / Pohjoisesplanadi 11-13
HELSINKI
puh. 09 310 11 111
www.virka.fi

VÄESTÖLIITTO
Kalevankatu 16
00100 HELSINKI
puh. 09 228 050
www.vaestoliitto.fi

VÄHEMMISTÖVALTUUTETUN TOIMISTO
Mikonkatu 25
00100 Helsinki
Asiakaspalvelunumero: 071 878 8666
www.ofm.fi

LÄHTEET

Ammatillinen erityisopetus: www.ammatillinenerityisopetus.fi
Assistentti.info: www.assistentti.info
Finlex, valtion säädöstietopankki: www.finlex.fi
Infopankki: www.infopankki.fi
Invalidiliiton verkkosivut: www.invalidiliitto.fi
Kansaneläkeläitöksen verkkosivut: www.kela.fi
Liikenteen Turvallisuusviraston verkkosivut: www.trafi.fi
Matkahuollon verkkosivut: www.matkahuolto.fi
Näkövammaisten keskusliiton verkkosivut: www.nkl.fi
Opaskoirakoulun verkkosivut: www.opaskoirakoulu.fi
Sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivut: www.stm.fi
Sosiaaliportti: www.sosiaaliportti.fi
Työ- ja elinkeinotoimiston verkkosivut: www.mol.fi
Valviran verkkosivut: www.valvira.fi
VR:n verkkosivut: www.vr.fi